

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra speciální zootechniky

Způsoby uzdění koní a druhy udidel

Bakalářská práce

Autor práce: Lucie Strnadová

Obor: Zootechnika Chov koní

Vedoucí práce: Ing. Cyril Neumann

© 2018 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Způsoby uzdění koní a druhy udidel“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne :

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu Ing. Cyrilu Neumannovi za odborné vedení práce, věcné připomínky a rady a za vstřícnost při konzultacích.

Způsoby uzdění koní a druhy udidel

Souhrn

Tato bakalářská práce obsahuje komplexní informace o problematice udidel a uzdění. Čtenáři by měla pomoci porozumět hlavním principům působení uzdění a případně i napovědět při volbě vhodné udidla a uzdění pro jednotlivé koně. Téma je rozděleno do tří kapitol. Jednotlivé podkapitoly jsou v případě potřeby doplněny názorným obrázkem.

První kapitola je zaměřena na uzdění. Skládá se ze čtyř podkapitol. Je zde popsán historický vývoj uzdění, pak následuje popis jednotlivých typů uzdění, tedy uzdečky (včetně méně známých druhů uzdeček), uzdy a bezudidlového uzdění. Poslední podkapitolou jsou druhy nánosníků, jakož to poměrně variabilní součásti uzdečky.

Druhá kapitola shrnuje informace o udidlech. Obsahuje také čtyři podkapitoly. První z nich je zaměřená na historii udidel, poté následuje popis hlavních principů působení. Největší pozornost je v této kapitole věnována popisu jednotlivých druhů stihlových udidel, pákových udidel a pelhamů. V poslední podkapitole naleznete základní anatomický popis koně související s uzděním, tedy anatomii hlavy a krku. Dále je zde podkapitola popisující zásady správného nauzdění koně a nastavení uzdění, z praktického hlediska tedy velmi důležitá podkapitola.

Třetí kapitola obsahuje souhrn informací o pomocných prostředcích uzdění. Pomocné otěže jsou zde seřazeny podle stupně složitosti konstrukce a podle síly působení. První, nejjednodušší a nejjemněji působící pomocnou otěží je martingal, a to pevný a s kroužky. Druhou pomocnou otěží je chambon, který má již složitější konstrukci. Dále následují vyvazovací otěže. V poslední podkapitole je popsán gogue.

Klíčová slova: uzdečka, uzda, udidlo

Methods bridle horses and types of bits from

Summary

This bachelor thesis contains complex information regarding the bits and curbing problematics. It aims to explain the main principles of curbing to the reader and also provide help with choosing the appropriate curbing method for different horses. The thesis is divided into three chapters. Some of the subchapters are accompanied with descriptive pictures, if required.

Chapter one focuses on curbing and contains four subheads. This chapter provides information about the historical development of curbing, as well as the description of different kinds of curbing; the bridle (including some less known kinds of bridles), curbs and bitless curbing. Nose-bands, which are quite variable part of bridle, are described in the last subhead.

Chapter two summarises information about bits. It also contains four subheads. The first one focuses on the history of bits and the description of the main principles of influence over the horse. Its main focus is on the description of the various types of snaffle bits, curb bits and pelhams. One can also find here the anatomical description of a horse relating to curbing, mainly the anatomy of head and neck. The last subhead contains information about the proper ways of curbing, which is very important from the practical point of view.

Chapter three summarises information about supporting means of curbing. Supporting reins are divided by the complexity of construction and power of influence over the animal. The most simple and most gentle reins are martingale, the next is chambon which has more complicated construction, headfast and lastly gogue.

Keywords: bridle, double bridle, bit

Obsah

1. Úvod	9
2. Cíl práce.....	11
3. Uzdění.....	12
3.1 Historický vývoj uzdění.....	12
3.2 Uzdečka.....	13
3.3 Uzda.....	15
3.4 Bezudidlové uzdění.....	16
3.5 Typy nánosníků.....	18
3.5.1 Anglický nánosník	18
3.5.2 Hanoverský nánosník.....	20
3.5.3 Mexický nánosník.....	21
3.5.4 Ostatní typy nánosníků	21
4. Udidla	23
4.1 Historický vývoj udidel	23
4.2 Hlavní principy působení.....	25
4.3 Typy udidel	27
4.3.1 Stihlová udidla	27
4.3.2 Páková udidla.....	34
4.3.3 Pelham	38
4.3.4 Fuga	41
4.4 Volba vhodného udidla.....	42
4.4.1 Anatomie koně související s uzděním	43
4.4.2 Správné nauzdění.....	45
5. Pomocné otěže	48
5.1 Martingal.....	49
5.1.1 Pevný martingal	50

5.1.2	Martingál s kroužky	50
5.2	Chambon.....	51
5.3	Vyvazovací otěže.....	52
5.4	Průvlečné otěže	54
5.5	Gogue.....	57
6.	Závěr	58
7.	Literatura.....	58

Úvod

1. Kůň žije ve společnosti člověka již velmi dlouhou dobu. Jeho domestikace proběhla v období 3000 - 4000 před začátkem našeho letopočtu. Vzájemný vztah mezi koněm a člověkem se tedy vyvíjí již zhruba 5000 až 6000 let. Za tuto dobu došlo k velkému vývoji ve způsobu ovlivňování a ovládání koně a jeho síly. Od jednoduchého a základního přírodního lana kolem krku koně, k dnešním propracovaným a důmyslným nástrojům.

Obecně se v klasickém stylu ježdění rozlišuje uzdečka a uzda. Uzdečka je typ uzdění s jedním, nejčastěji stihlovým udidlem. Uzdečka je základní typ uzdění a využívá se nejčastěji. Oproti tomu uzda využívá vlivu dvou udidel, stihlového (které je ovšem menšího průměru než u uzdečky) a pákového. Na rozdíl od uzdečky má navíc jeden pár otěží (pákové otěže) a pár lícnic. Uzda se využívá především a téměř výhradně v drezurním ježdění.

Současný trh nabízí skutečně obrovské množství udidel, která se od sebe liší materiálem, mechanismem účinku, velikostí, tvare, provedením a různými zvláštnostmi, jako jsou například hračky, kuličky, příchutě atd. Materiálem je nejčastěji nerezová ocel, měď, plast ale také třeba kůže. Podle mechanismu účinku se udidla dělí hlavně na udidla páková a udidla stihlová. Udidla páková a stihlová mohou být nelomená, lomená, dvakrát lomená. Dále jsou tu udidla řetízková, stihla s dvěma udítky a další zvláštnosti, se kterými se málokdo potká v praxi, ale přesto je dobré o nich vědět.

Další důležitou součástí uzdění bývají pomocné otěže. Nejjednodušším a nejčastěji používaným pomocným prostředkem uzdění bývá martingal s kroužky, méně používaný je martingal pevný. Podstatně větší vliv než martingal s kroužky má pak chambon, gogue, průvlečné a vyvazovací otěže. Ty patří do rukou jen zkušeným jezdcům.

Aby byl jezdec schopen správně vybrat typ uzdění a udidla, je potřeba znát anatomii s tím související, tedy hlavně stavbu a vlastnosti koňské huby. Vliv na volbu uzdění má dále využití a charakter konkrétního koně.

Nabízí se ovšem otázka, jestli dnešní nepřeborná nabídka typů uzdění, udidel a nejrůznějších pomůcek, nemůže mít v mnohých případech kontraproduktivní efekt. Nejde totiž už o prosté ovládnutí a zkrocení koně, jako tomu bylo na začátku této dlouhé cesty, ale jde o citlivé a důležité komunikační medium mezi jezdcem (potažmo vozatajem, kočím, lonžérem atd.) a koněm. Je tedy důležité, aby byla zachována pohoda a zdraví koně i přes

skutečnost, že díky současným možnostem uzdění je možné částečně nahradit umění a schopnosti jezdce právě na úkor welfare koně. Tomu je třeba se vyvarovat.

Cíl práce

V současné době je na trhu k dostání nepřehledné množství udidel, uzdeček a uzd, které se liší typem, materiálem, kvalitou a provedením. Liší se ale také značkou a cenou a bohužel mnoho jezdců přikládá větší význam právě značce a ceně a opomíjí mechanismus působení jednotlivých typů uzdění a udidel. Uzdění a udidlo je velmi citlivý komunikační prostředek mezi jezdcem a koněm a je třeba dbát na správný výběr uzdění jak podle stupně výcviku jezdce a koně, tak podle charakteru a využití koně.

Mnoho nezkušených jezdců si myslí, že použití ostřejšího a rafinovanějšího typu uzdění a udidla může nahradit jezdecký um a cit jezdce. To je ovšem špatně a naopak volba nevhodného uzdění může vést ke vzniku zlovyků u koně a k odporu k práci.

Cílem této práce proto je, shrnout znalosti a informace potřebné pro volbu vhodného udidla. Udidlo by mělo být vybíráno tak, aby odpovídalo jak fyzickým vlastnostem koně, tak stupni výcviku koně a jeho jezdce. Dále si tato práce klade za cíl popsat historii, vývoj a současné možnosti uzdění, včetně méně známých typů udidel a uzdění.

Uzdění

Historický vývoj uzdění

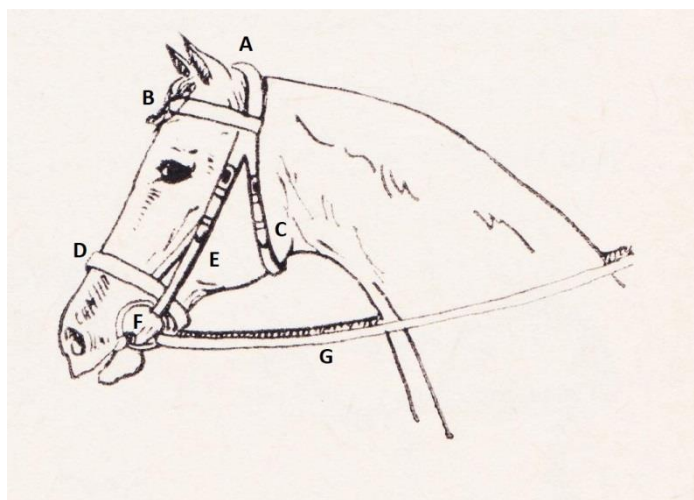
- Pro pravěkého člověka byla stáda pasoucích se koní zcela běžný jev. Kůň byl ze začátku lovnou zvěří a zdrojem potravy a materiálu jako všechna ostatní zvířata. Ale již v této době byla patrná jistá úcta člověka ke koni jako k majestátnému a silnému zvířeti. To je patrné z nástěnných kreseb, kde je kůň pečlivě a často zobrazován. Rozhodujícím předělem byla domestikace. Tímto momentem se změnil vztah člověka a koně a kůň začal být využíván ne jen jako zdroj potravy a surovin, ale také jako zdroj pracovní síly a později také jako dopravní prostředek a partner v lovu i v boji. Dobu domestikace koně není možné přesně určit, ale vše nasvědčuje tomu, že se odehrála v době mezi lety 4 000 a 3 000 př. n. l., tedy ke konci neolitu. Kůň byl domestikován mnohem později než ostatní druhy. Kůň byl domestikován na území Euroasie v oblasti okolo Černého moře a Kaspického moře a podíleli se na ni árijské kočovné kmeny. Domestikace koně a snaha člověka mít ho ve své moci a usměrňovat jeho sílu správným směrem vedla ke vzniku pomůcek, které to ulehčovali. Jistá forma uzdění v podobě jednoduchého řemenu upevněného okolo nosu byla používána již u sobů, kteří byli domestikováni dříve. Vývoj uzdění pak ale rychle postupoval. Prvních 3 000 let se jezdilo bez sedla a dalších 600 až 700 let pak ještě bez třmenů, takže je pochopitelné, že byl na uzdění kladen velký důraz (Edward, 2000).

Nosní kroužek, nebo kroužek protažený horním pyskem převzatý z dřívějšího chovu a manipulace s dobyt看em je patrně nejstarší zdokumentovanou metodou kontroly nad koněm, která je vyobrazena Mezopotámskými umělci III. Dynastie (Anthony, Brown, 1989).

Edward napsal, že toto tvrzení dokládají Sumerské nálezy z doby 2 500 let př. n. l., konkrétně chaldejský zákoník města Ur. Dále uvedl, že nejjednodušší způsob ovládnutí zvířete, který se používal třeba u sobů ještě před domestikací koně, byl jednoduchý provaz uvázaný kolem krku. Od této pomůcky již nebyla dlouhá cesta k ohlávce vyrobené z kůže nebo trávy, a od pomůcky nazývané čelistní řemínek. Ten byl upevněn okolo čelisti mezi stoličkami a řezáky. Jak ohlávka, tak čelistní řemínek byl patrně používán v kombinaci s jednou otěží. Kombinace čelistního řemínku a jedné otěže byla používána ještě 5 000 let po domestikaci koně u amerických indiánů i u euroasijských kočovných kmenů.

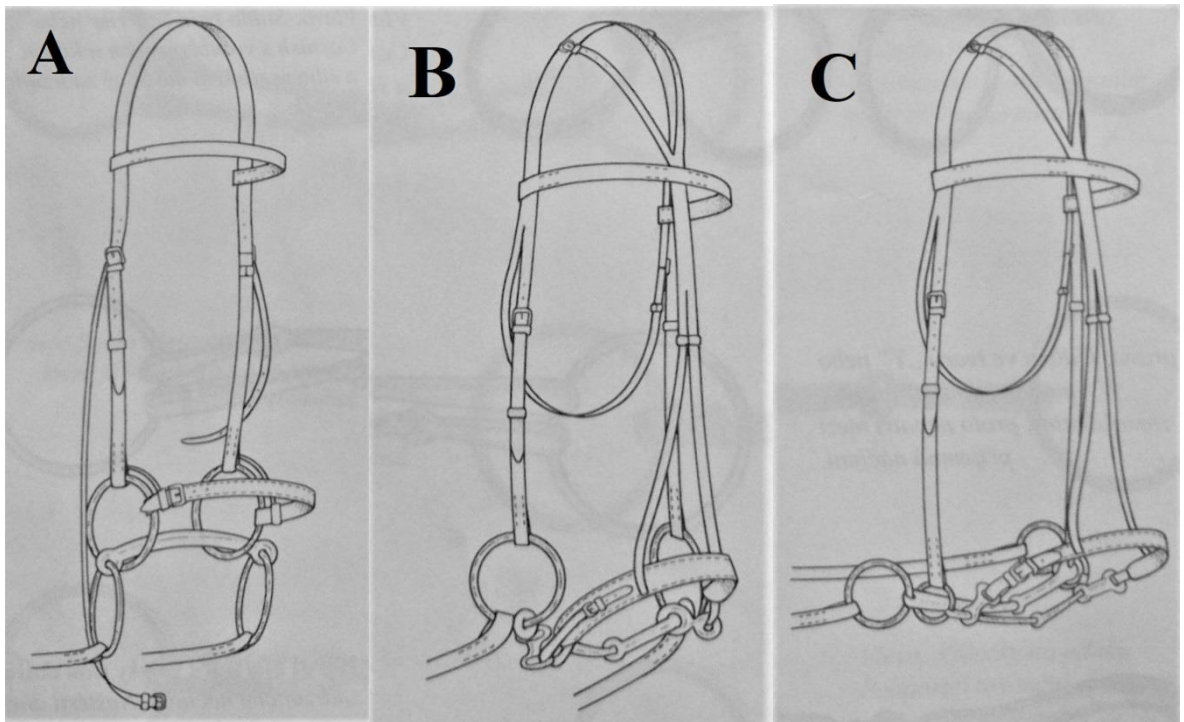
Uzdečka

3.2 Uzdečka se skládá z nátylníku, který může být v celku, nebo zapínací se zápřezkou a zápinkou v týle, čelenky, dvou lícnic, některého typu nánosníku a z udidla (obrázek 1) Nátylník se na obou koncích rozdvojuje v podhrdelník a zápinky pro lícnice. Podhrdelník má na pravé straně kratší zápinku a na levé straně delší část se zápřezkou. Uzdečka obsahuje jedno udidlo, kterým je nějaký typ stihla (lomeného nebo nelomeného) nebo pelham. Do kroužků nebo oliv udidla jsou připojeny otěže. Otěže slouží k ovládní koně ze sedla, oprotě pro ovládní ze země nebo z kozlíku (Jokl, 1977).

Obrázek 1: Uzdečka (A - nátylník, B - čelenka, C - podhrdelník, D - nánosník, E - lícnice, F - udidlo, G - otěže) (Jokl, 1977).

Existují ale další typy uzdeček, které už nejsou tak známé. Jsou používány hlavně ve vozatajském a klusáckém sportu. Jedná se o tři typy uzdeček, které jsou označovány jako uzdečka Newmarket, Rockwell a Norton Perfection (obrázek 2). Jak uvádí Edward (2000) ve své knize Vše o udidlech a uzdní, jsou to uzdečky odvozené od čtyřkroužkového Wilsonova stihla, které se používá především ve vozatajství.

Obrázek 2: Typy uzdeček (A - Newmarket, B - Rockwell, C - Norton Perfection).
(Edwards,2000).

V současné době se především v jezdeckém sportu často vyskytuje nová obměna uzdečky, Micklemova uzdečka (obrázek 3), která by měla vyvíjet menší, nebo žádný tlak na body koňské hlavy, které jsou nejvíce vystaveny tlaku pod běžnou uzdečkou. Tato uzdečka se skládá v podstatě z jediného kusu, tudíž je zamezeno tlaku vzniklého překládáním jednotlivých řemenů přes sebe. Díky snadnému odebrání udidla z této uzdečky je možné získat z udidlového uzdění bezudidlové a naopak (Micklem, 2015).

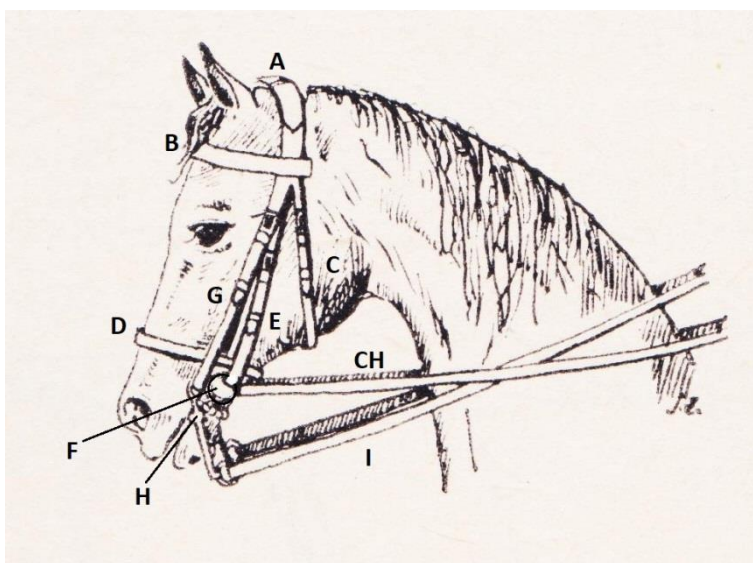

Obrázek 3: Micklem uzdečka

Uzda

Uzdou se uzdí kůň pro drezurní soutěže a trénink. Dříve se uzdu uzdil příježděný kůň pro jakékoliv využití. Později se od něj začalo ve skokovém a terénním ježdění upouštět a dnes se kromě některých výjimek používá výhradně v drezurním ježdění (Dobeš, 1997).

- 3.3 Ing. Zdeněk Jokl spolu s kolektivem autorů uvádí v knize Jezdeckví a dostihový sport (1977), že uzda se od uzdečky liší tím, že má dva páry lícnic a dvoje otěže. Pákové lícnice jsou delší než lícnice stihlové. K uzdě patří pákové udidlo a stihlové udidlo, které je tenčí než běžné stihlo (obrázek 4).

Obrázek 4: Uzda (A - nátylník, B - čelenka, C - podhrdelník, D - nánosník, E - stihlová lícnice, F - stihlové udidlo, G - páková lícnice, H - pákové udidlo, CH - stihlové otěže, I - pákové otěže) (Jokl, 1977).

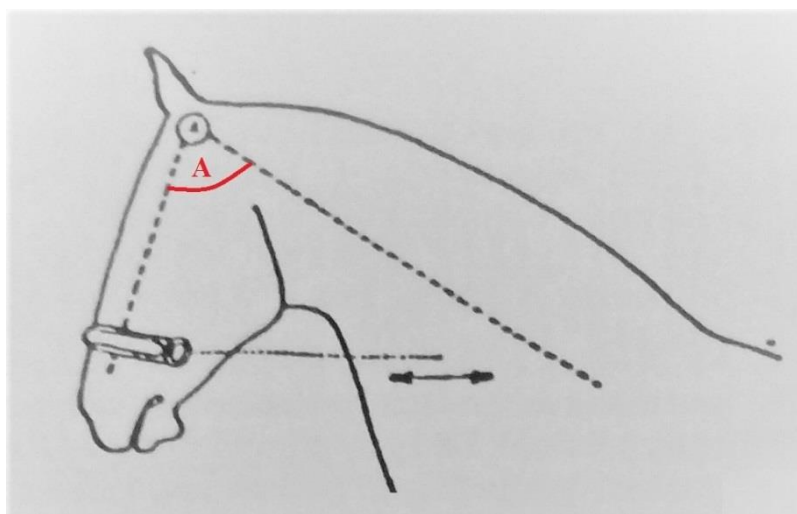
Zásadou podle Dobeše. je, že i koně dokonale příježděného na uzdečce je nutné na uzdu postupně přivykat. Ze začátku je třeba působit převážně stihlovými otěžemi a teprve až když kůň získá k pákovému udidlu důvěru, je možné požadovat sebrání (Dobeš, 1997).

Záliš (2013) uvádí, že ani u zkušeného a příježděného koně nelze obejít nutnost práce na uzdečce. Na uzdě je možné hotového koně precizněji předvést, nové věci je ovšem třeba koně učit na uzdečce.

Wilhelm Müseler ve své knize Reitlehre (1970) uvádí, že uzda musí být zapnutá a nastavená tak, aby v žádném bodě na hlavě koně netlačila a netísnila. Uzdění nesmí zraňovat hubu koně, ani ji vytahovat v koutcích. Podhrdelník musí být zapnut tak, aby mezi ním a krkem byl prostor pro plochu dlaně. Špatně nastavená uzda způsobuje koni bolest a má velký negativní vliv na jeho ochotu k práci.

Bezudidlové uzdění

3.4 Norbert Záliš (2013) uvedl, že staří mistři u nás často zahajovali výcvik mladých koní na obnosku, který byl vyztužený kovovým obloukem. Díky němu bylo možné působit přímo na nosní linii a mechanicky jasně vyžádat základní příuzdění. Na obrázku 5 je vidět že působení obnosku na nosní linii koně má přímý vliv na velikost úhlu (úhel A), který svírá rameno představující krční páteř a osu lebky. Příuzdění, jako projev určitého stupně uvolnění, je u obnosku podmíněno ochotou koně pérovat jen v místě atlantookcipitálního spojení (vazu koně).

Obrázek 5: Působení obnosku (úhel A) (Záliš, 2013).

Na podobném principu funguje bezudidlové uzdění, které je často nazýváno hackamore, což je ovšem nepřesné, jelikož pravé hackamore je něco jiného. Bezudidlové (neboli nánosníkové) uzdění se vyvinulo ze systému používaného na Iberském poloostrově a pracuje hlavně s tlakem vyvolaným na nosní linii jako je tomu u výše popsaného obnosku (Edwards, 2000).

Anthony Paalman (1989) napsal, že název vznikl ze španělského názvu Jaquama. Dále uvedl, že se často používá v Mexiku při koňském pólu i při skákání.

Díky tomuto tzv. hackamore jsou i koně dříve těžko ovladatelní, nebo koně, kteří museli být uzdění velmi ostrým uzděním, ovladatelnější. Tohoto efektu je dosaženo díky tomu, že je kůň zbaven bolesti a strachu z původního (často velmi ostrého) udidla. Použití tohoto hackamore musí být však založeno na velmi jemných pobídkách, pak nedojde ani k narušení rovnováhy koně. Pokud by jezdec působil hrubou rukou, reagoval by kůň opět negativně (Dobeš, 1997).

Ačkoliv se nánosníkové uzdění někdy nazývá dokonce německé hackamore, nepochází z Německa, ale z Ameriky. V menší míře se nánosníkové uzdění rozšířilo i v Evropě a to především ve skokovém a vytrvalostním ježdění. Všechna pravá bezudidlová uzdění působí na koně prostřednictvím tlaku vyvíjeného na nosní linii. Některé typy působí také tlakem na spodní čelist a zátylek. Rozhodujícím znakem je zde délka ramen, která určuje, jak silný bude pákový efekt, který toto uzdění využívá. Ramena nemusí být příliš dlouhá, aby stačila pro vytvoření mocného prostředku kontroly koně. Na první pohled je jasné že toto bezudidlové uzdění má velmi silný účinek, který se může snadno stát až nepřiměřeným. Toto náčiní patří do rukou jen velmi zkušeným jezdcům. Existuje celá řada různých vzorů, které se liší hlavně provedením nánosníkové části. Ta je často zhotovena z kovu a potažená kůží. Dále může být bohatě vystlán ovčí kůží nebo jiným materiálem, který zabrání vzniku odřenin. Bohužel jsou ale k dostání také vzory, které nejsou nijak podloženy ani vystlány. Existují ale také kombinované vzory nánosníkového uzdění, které obsahují stihlo (obrázek 6). Nejedná se tedy o pravé nánosníkové uzdění. Stihlo je ve většině případů připojeno k ramenům takovým způsobem, že působí vzhůru proti koutkům huby. Účinek se pak nachází někde mezi nánosníkovým uzděním a fugou (Edwards, 2000).

Obrázek 6: Kombinované hackamore (katalog Walldhausen).

Existuje také řada bezudidlových uzdění. Mezi ty základní patří bosal (pravé hackamore), LG uzdečka, sidepull uzdečka, výše popsané mechanické hackamore a poměrně nová crossunder uzdečka.

Studie ukázala, že při výměně udidlového uzdění za bezudidlové (konkrétně crossunder bittless bridle), dojde k významnému zlepšení výkonu a chování koně (Cook, Mills, 2009).

Jiná studie dokazuje experimentem, že ani u koní sloužících pro terapeutické účely není nutné používat udidlová uzdění. Při použití bezudidlového uzdění koně vykazovali více pozitivní chování i v průběhu terapeutické hodiny (Carey, Moriarty, Brennan, 2016).

Typy nánosníků

3.5 Již v době Xenofóna byl častou součástí řeckých uzdeček „psalion“. Jednalo se o kovový obnosek působící na nos koně. Tato pomůcka byla používána již 1000 let před dobou Xenofóna. Ještě i dnes je na Iberském ostrově využívána ocvočkovaná „careta“ a tlak na nos patří neodmyslitelně k westernovému ježdění (Edwards, 2000).

Norbert Záliš (2013) popisuje, že obnosek byl do nedávna často využíván i u nás při výcviku mladých koní. Dále uvádí, že nánosník je součástí uzdečky nebo uzdy aby v potřebnou chvíli, kdy kůň otevře hubu ve snaze vyhnout se tlaku udidla, převzal funkci obnosek a přenesl tlak na nosní linii. Díky tomu nehrozí poranění čelistního kloubu.

Josef Dobeš (1997) uvádí, že součástí jak uzdy, tak uzdečky je vždy nánosník. Ovšem nebylo tomu tak vždy. V době, kdy začal být považován za módní anglický nánosník, měl v podstatě kosmetický účel. Sloužil sice také pro uchycení pevného martingalu, ale myšlenka uzavřít koni hubu a tím zesílit působení udidla, se zmiňovala jen zřídka. To se bohužel změnilo a v dnešní době je možné často vidět i ve vrcholovém sportu příliš utážené nánosníky. Nánosník je považován za běžnou součást uzdečky.

3.5.1 V jezdeckém sportu se dnes nánosník často používá pro zlepšení reakce koně na působení otěže a tím i udidla (Casey, V. a kol., 2013).

Anglický nánosník

Anglický nánosník je nejjednodušším a nejčastěji používaným nánosníkem. Tento nánosník by měl být použit šetrným způsobem, a to tak, že není příliš utážen (dají se pod něj vsunout dva prsty). Pokud ovšem anglický nánosník necháme o jednu nebo dvě dírky klesnout a utáhneme ho o něco víc, způsobí částečné nebo úplné uzavření huby koně, tak by ovšem neměl být použit. K anglickému nánosníku je možné připevnit pevný martingal, ten se ale v dnešní době již moc nepoužívá (Edwards, 2000).

Toto je částečně v rozporu s lépe podloženým názorem Norberta Záliše, který uvádí (2013), že anglický nánosník má být vždy zapnut na dva prsty pod jařmovou lištou lebky koně a na dva prsty vůle. Tento způsob zapnutí na dva prsty pod jařmovou lištou odůvodňuje

následovně. Plocha skusu třenovců je shora zevnitř dolů navenek skloněná a zároveň je horní čelist na úrovni třenovců širší. Pokud by byl nánosník zapnut výš (blíže jařmových lišt), tlačil by tvář na ostrou hranu třenovců. Docházelo by ke zraňování vnitřní strany tváře a k bolesti. V momentě, kdy kůň otevře hubu, usnadní přenos signálu z ruky jezdce na horní čelist, tedy i na vaz koně.

Toto uzavření huby je nejvýraznější při použití anglického nánosníku typu crank (obrázek 7), někdy nazývaným švédský nánosník. Tento typ nánosníku je opatřen na zadní straně samostatným páskem, který je provlečen dvěma přezkami. Jeho zapnutí umožní až příliš silné utažení celého nánosníku a působí jako jakási páka nebo klika (v angličtině klika = crank). Tento typ anglického nánosníku je využíván hlavně v drezurním ježdění, a to i přes to, že v pravidlech pro drezuru je uvedeno, že nánosník nesmí být příliš utažen. Pokud kůň jeví známky bolesti nebo nemožnosti otevřít hubu, je možnost penalizace, nebo snížení známky. Příliš těsný nánosník totiž znemožňuje i pohyb jazyka, který slouží k rozptýlení tlaku v ústní dutině koně. Pravidla však nestanovují, jak moc může být nánosník utažen a jak toto utažení měřit (Casey, V. a kol., 2013).

Obrázek 7: Anglický nánosník typu crank

Doherty (2017) oproti tomu popsala poměrně jednoduchý ale účinný kuželový měřič (ISES Taper Gauge) pro měření utažení nánosníku. Není ovšem příliš známý.

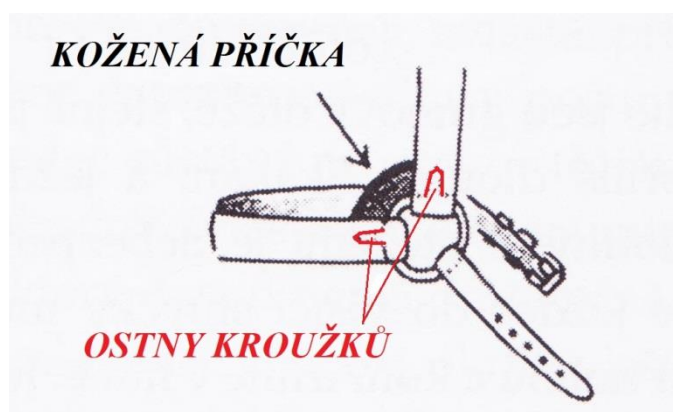
Obrázek 8: ISES Taper Gauger (kuželový měřič utažení nánosníku) (Doherty, 2017)

U anglického nánosníku je důležitá správná konstrukce. U správného anglického nánosníku leží jeho lícnice přesně pod lícnicemi udidla, které s nánosníkem svírá úhel 90°. Pokud má nánosník příliš krátkou nosní část, nevisí v rovnováze a lícnice nánosníku leží nad lícnicemi udidla. Takový nánosník není správně konstruovaný (Paalman, 1998).

Anglický kombinovaný nánosník se skládá v podstatě z anglického nánosníku a podpínacího řemínku. Edwards pojmenovává tento nánosník jako mexický. Tento typ je velmi populární díky tomu, že kombinuje působení anglického a hanoverského nánosníku. Místo tlaku je však o něco výše na nose. Na rozdíl od anglického nánosníku spoj mezi nánosníkem a nátylníkem bývá řešen provlečením šterbinkou spíše než pevným prošíáním. Pokud je dost utažený, brání křížení čelistí. V uzavření huby však není tak účinný jako nánosník hanoverský (Edwards, 2000).

Hanoverský nánosník

3.5.2 Hanoverský nánosník (obrázek 9) je specifický tím, že se zapíná pod udidlo a zavírá koňskou hubu účinněji než nánosník anglický. Před 50 lety bylo dokonce používání hanoverského nánosníku považováno za kontroverzní. Dnes je ale jeho používání častou záležitostí a moderní jezdectví na něm z velké části staví. Správně konstruovaný nánosník je sestaven se dvěma kroužky. Každý kroužek by pak měl mít dva ostny, přes které je k němu připojený horní řemínek a řemínek vedoucí za ušima koně. Díky této konstrukci nedojde k nechtěnému sklouznutí horního dílu do spodní oblasti nosu. Za stejným účelem mohou být i tyto dva díly pevně sešity, dnes je ovšem častější provedení s trny (Edwards, 2000).

Obrázek 9: Detail hanoverského nánosníku s koženou příčkou a ostny, bránící nežádoucímu sklouznutí nánosníku (Paalman, 1998).

Tento nánosník, je často využíván při výcviku mladých koní, jelikož díky zapnutí pod udidlo se kůň nenaučí hrát si s udidlem nebo vyplazovat jazyk (Dobeš, 1938).

Studie ukazuje, že hanoverský nánosník je v současné době nejméně používaný (Doherty, O., a kol., 2017).

Mexický nánosník

3.5.3 Tento nánosník (obrázek 10) se objevuje také pod názvem Grakle, toto označení je odvozeno od vítězného koně Velké liverpoolské z roku 1931. Grakle vyvíjí tlak na nose tam, kde se kříží řemínky nánosníku. Tyto řemeny by měly být tvarovány, nebo zahnuty tak, aby dosahovaly nejvýše v místě, kde se k nim připojuje nátylník. Horní řemen tedy obepíná čelist nad udidlem, a to až v polovině lící. Spodní řemen obepíná čelist pod udidlem. Tato jejich pozice je udržována spojovacím řemínkem, který leží pod dolní čelistí. Tento řemínek také svou délkou ovlivňuje uzavření huby a křížení čelistí. U moderních nánosníků tohoto typu je ovšem spojovací řemínek velmi zřídka (Edwards, 2000).

Obrázek 10: Mexický nánosník (dostupné z: <https://www.farmaservis.cz/pro-chov-koni/mexicky-nanosnik-cob.html>)

3.5.4 Podle studie je tento typ nánosníku v současné době třetí nepoužívanější (Doherty, O. a kol., 2017).

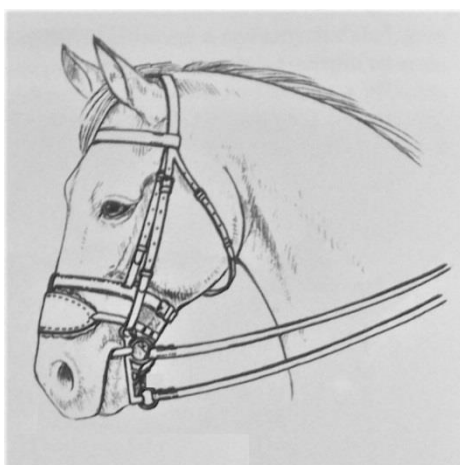
Ostatní typy nánosníků

Výjimečně je k vidění nánosník Kineton neboli Puckle (obrázek 11), který získal jméno podle jistého pana Puckleho, který žil v Kinetonu ve Velké Británii. Tento nánosník vyvíjí silný tlak na nosní linii, aniž by měl vliv na uzavření huby. Skládá se ze dvou kovových ok, která jsou uchycena za udítkem na vnitřních stranách lících kroužků udidla, a z řemínku přes nos, který bývá často vybaven kovovým plíškem pro větší účinek. Z toho je patrné, že se rozhodně nejedná o šetrnou pomůcku, jelikož má silné restriktivní účinky (Edwards, 2000).

Obrázek 11: Nánosník Kineton (též Puckle)

Dalším zajímavým vzorem je Bucephalus neboli Jobey (obrázek 12). Tento nánosník byl pojmenován podle slavného koně Alexandra Velikého Bucephalose. Je však více než jisté, že tento kůň nikdy neměl tento nánosník na hlavě. Tento nánosník se používá v kombinaci s pákovým udidlem nebo pelhamem a využívá se především při pólu. Je to zužující se řemínek, který je na každém konci vybaven očkem a uprostřed je řemínek s přezkou, který slouží k upevnění k nánosníku, aby Jobey zůstal na svém místě. Zužující se řemínek obepíná čelist nad udidlem tak, že levý konec řemínku je pomocí oka zaháknut za pravý háček řetízku, a pravý konec za levý háček. Tím je přidán dodatečný tlak na nos a podpořeno působení uzdy. Nejedná se tedy ani tak o samostatný nánosník, jako spíš o pomůcku, která se přidává k anglickému nánosníku (Edward, 2000).

Obrázek 12: Nánosník Bucephalus neboli Jobey (Edwards, 2000).

Udidla

Historický vývoj udidel

4. První předchůdce udidla byl řemínek kolem spodní čelisti. První udidla se používala zhruba v době před začátkem druhého tisíciletí před naším letopočtem (v té době se již moc nevyžíval onagar) a měli podobu rovných tyček zhotovených nejdříve ze dřeva, později z 4.1 kostí nebo rohů. V době mezi roky 1300 a 1200 před naším letopočtem se po celém Blízkém východě začala používat kovová udidla z bronzu. Tato už ale byla známá a využívaná dříve u kmenů, jejichž život byl spojen s koňmi. Je patrné, že již od počátků měla přednost ostrá lomená udidla před udidly nelomenými, jejichž účinek býval ještě zesílen přidanými hroty, ostrými hranami a podobně. Udidla byla také často vybavena roubíky nebo kroužky s ježky, které bodaly do tváře. Tím byla zvýšena boční kontrola. Podobné prvky se objevují ještě u udidel z 20. a 21. století.

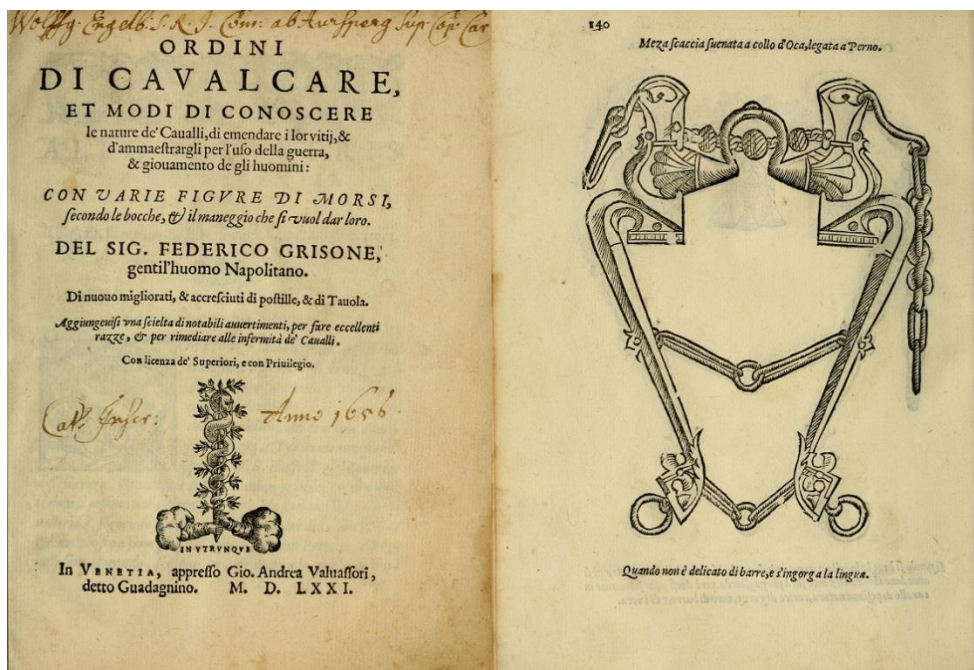
Důkazy o raném vývoji uzdění nacházíme dále v obrazových pozůstatcích z doby mezi 9. a 6. stoletím před naším letopočtem po Asyřanech. Asyřané používali stihlové udidlo s udítkem, které bylo pravděpodobně pobito cvoky s tupými hroty. Udidla byla vybavena trojúhelníkovitými roubíky. Udidlo bylo uchyceno pomocí propracovaného nátylníku, který by vybaven řemínky křížícími se v horní části nosní linie. Konstrukce této uzdečky umožňovala tlak udidla vzhůru proti pyskům a zároveň vyvíjela tlak na vaz koně. Dále se můžeme domnívat, že udidlo bylo přichyceno k nánosníku, nebo že byl nánosník nezávisle zapnut pod udidlem. V 6. století před naším letopočtem Perská říše vystřídala Asýrii. Udidla Peršanů se víceméně nelišila od udidel, která používali Asyřané.

Dalším důležitým obdobím ve vývoji udidla bylo klasické Řecko. Toto období se datuje od doby 480-479 před začátkem našeho letopočtu, tedy od doby, kdy byl odražen první pokus o vpád Peršanů. Perská říše byla následně poražena v bitvě u Issu Alexandrem Velikým, která proběhla v roce 333 před naším letopočtem. A udidlo se dále vyvíjelo také díky Xenofónovi, jenž je považován za člověka, který položil základy klasického jezdeckví. Jeho spisy představují první vážnou studii o konstrukci udidla a jeho vlivu na koňskou hubu. Řecká udidla byla stihlová, s roubíkem nebo bez něj a bývala vybavena válečky kolem udítka. Tyto válečky byly buďto hladké pro mladé koně, nebo vybavené hřeby nebo cvočky zvanými icheni, které byly krátké a tupé nebo dlouhé a ostré. Takové udidlo bylo beze sporu velmi ostré. Xenofón však vždy upřednostňoval jemná udidla. Objevují se také udidla s krátkými řetízky, které byly k udítku přidělaná podobně, jako jsou v dnešní době udidla s hračkami.

Ve 4. století před naším letopočtem se u Keltů a Galů objevilo pákové udidlo. Od nich je převzali Římané a pákové udidlo se stávalo stále více rozšířené. Ovšem nikdy neproniklo k lehkým asijským jezdcům ve stepích (Mongolové, Hunové nebo Tataři), jelikož stihlové udidlo plně vyhovovalo jejich jezdeckému stylu orientovanému především na rychlost. Páka dominovala jezdeckému myšlení mimo stepi až do roku 451 našeho letopočtu, kdy Římané definitivně porazili Attilu. Římská páková udidla byla překvapivě moderní. Využívala dokonce klenutých udítek. Ovšem podbradní řetízek stále chyběl. Ten se objevil až o něco později a běžně byl využíván zřejmě až v pozdním středověku. Římská jezdecká jednotka známá jako Nomádes používala zvláštní kruhová udidla, která musela být použita velmi citlivě.

Období středověku datujeme z praktického hlediska od roku 1066, kdy Vilém I. Dobyvatel vpadl do Anglie. Od této doby je zachováno mnoho obrázků, písemných záznamů a předmětů o vývoji jezdeckví. V tomto období se běžně používala páka, která postupně rostla do skutečně pozoruhodných rozměrů. Ve skutečnosti byla používána jen hrozba udidlem, nikoliv skutečných účinků těchto udidel.

Na Xenofónovy poznatky navázali mistři klasického jezdeckví v době vzniku jezdeckých škol. Za prvního klasického mistra jezdeckví lze považovat Federica Grisone, který založil svou školu v roce 1532 v Neapoli. Používal některá velmi tvrdá udidla a některá i vytvořil. Vynikala svou složitou konstrukcí (obrázek 13). Oproti dnešním metodám výcviku byly ty jeho skutečně barbarské, přesto ale zastával názor, že s koňskou hubou je třeba mít jemné a citlivé spojení. V této době se začalo objevovat náčiní přichycené nad udítkem, které bylo předchůdcem dnešního stihlového udidla u uzdy. Důraz na pákové udidlo přetrval až do přelomu 19. a 20. století.

Obrázek 13: Ukázka Grisoneho pákového udidla v jeho díle Ordini di cavalcare (dostupné z: <http://worksofchivalry.com/wp-content/uploads/2015/10/Grisone-3.jpg>).

19. a 20. století bylo velmi plodné a přineslo mnoho druhu nových udidel a důmyslných úprav těch stávajících. Do nástupu 20. století měly v Evropě i ve Spojených státech hlavní vliv vojenské jezdecké školy. Tento vliv v podstatě trval i několik let po druhé světové válce. Požadavky v té době samozřejmě nebyly tak vysoké jako dnes, ale i tak se Edwards domnívá, že tehdejší armádní jezdcí nejsou patřičně doceněni jako vynikající jezdcí. Dále se domnívá, že udidla, která používali, byla důkladně propracovaná s ohledem na anatomii koňské huby.

4.2 V současné době jsou na prvním místě stihlová udidla, která ovšem mnohdy nejsou tak propracovaná jak by měla být.

Hlavní principy působení

Jak uvedl Záliš (2013), hlavním požadavkem na uzdění je, že nesmí koni působit bolest. Pokud kůň plní požadavky jezdcovy ruky jen proto, aby unikl bolesti a ne proto, že jezdec dodržel vypracovanou konvenci, nikdy se nedostane na otěž. Bolest v hubě koně zrazuje od jezdcovy ruky.

Další důležitý požadavek na udidlo je podle Záliše (2013) to, aby uzdění co možná nejpřesněji přenášelo signál z ruky jezdce ke koni. Udidlo má být voleno tak, aby odpovídalo

šírce koňské huby. Příliš úzké udidlo omezuje a zraňuje koňskou hubu, naopak příliš široké udidlo, které jde zřetelně z jedné nebo druhé strany huby vytáhnout, je ve svém působení zcela nekontrolovatelné.

Edwards v knize Vše o udidlech rozdělil udidla obecně do čtyř skupin a to: stihlo, páka, pelham, fuga. Jako pátou skupinu uvádí bezudidlové uzdění, které bylo již popsáno. Mimo těchto pěti skupin uvedl, že existuje ještě jeden typ, který dnes není k dostání kvůli konstrukční náročnosti. Jedná se o Wellepovo udidlo (obrázek 14). Toto udidlo je specifické lankem, které prochází skrz lomené udítko, a na každé straně se napojuje na otěž. Díky tomu jezdec může cítit tlak působený druhou rukou. Díky ramenu je zde vyvíjen i menší tlak na zátylek. Pokud by se toto udidlo zase vyrábělo, byl by to nepochybně přínos pro jezdeckví, protože se jedná o užitečné udidlo, které je komfortní pro koně (Edwards, 2000).

Obrázek 14: Wellepovo udidlo (dostupné z:

<http://wellep.com/Wellep%20Equestrian%20International/Wellep%20Bit/Wellep%20Bit%20%20Range.htm>).

Každý typ udidla působí na jeden nebo více bodů na koňské hlavě, kterými jsou: koutky pysků, jazyk, dáseň, podbradní žlábek, zátylek, horní patro (zřídka) a nos. Účinky na tato místa jsou zesílena, nebo změněna při použití nánosníku, martingalu nebo nějakého jiného pomocného prostředku uzdění. Obecně tedy lze říct, že výsledný efekt udidla je závislý na konstrukci udidla, tvaru koňské huby, úhlu huby vůči ruce jezdce, pomocných prostředcích uzdění a samozřejmě na jezdcově dovednosti používat správně pobízející pomůcky (Edward, 2000).

V souvislosti s tím je třeba chápat ořeže pouze jako citlivou pomůcku vedoucí k přilnutí, nikoliv jako nástroj pro řízení koně a už vůbec ne jako prostředek pro zabrzdění koně (Heuschmann, 2012).

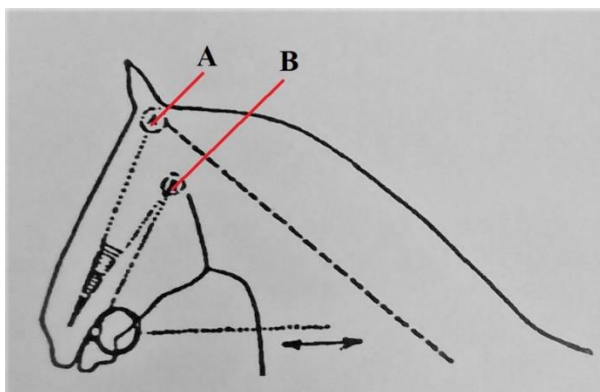
Typy udidel

4.3 V současné době je na trhu k dostání nepřeberné množství typů udidel a neustále se objevují nové vzory. Z hlediska účinku a konstrukce však lze rozdělit udidla (až na některé ojedinělé vzory) do pěti základních skupin. V každé skupině je pak k dostání řada provedení a úprav.

Stihlová udidla

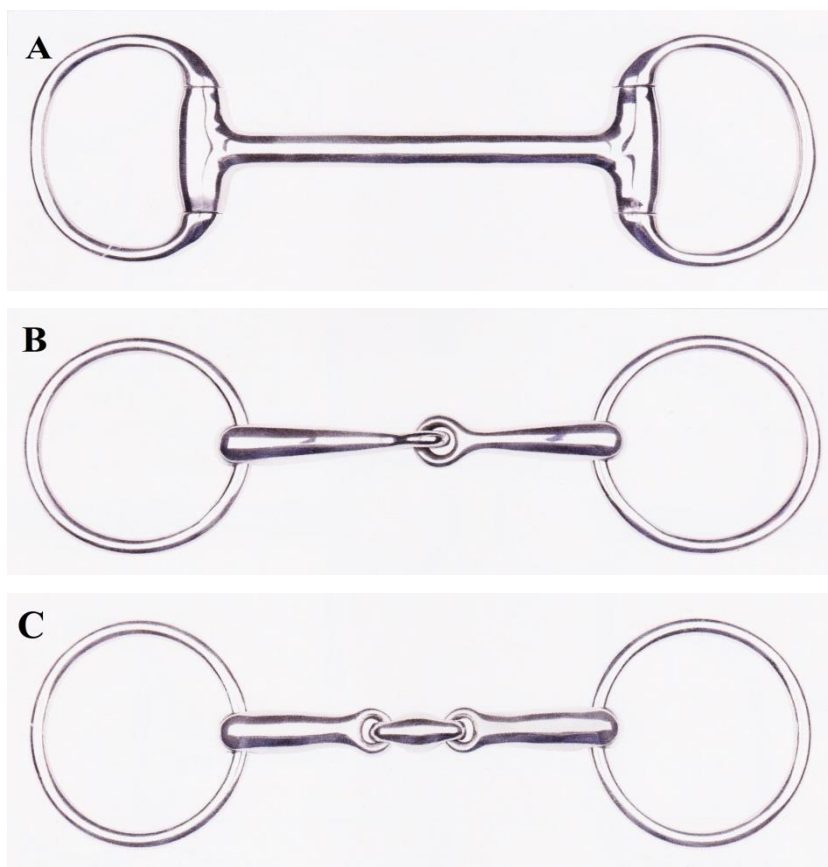
4.3.1 Stihlová udidla jsou v současné době nejrozšířenější a pravděpodobně i nejdůležitější. V minulosti bylo stihlo používáno především pro svůj vzpřimovací účinek. To ovšem platilo především pro použití spolu s pákovým udidlem. Na rozdíl od páky působilo stihlo na koutky huby a vzpřimovalo hlavu, krk a plec a tím tvořilo vhodné držení pro účinek páky. Toto platí stále u uzdy. V současné době je ovšem stihlo využíváno častěji samostatně. U mladého koně, který je veden k tomu, aby držel hlavu a krk nízko, má stihlo vzpřimovací účinek. Postupem tréninku však dochází ke vzpřímení a mění se úhel huby vzhledem k ruce jezdce. Tím se také mění místo a směr působení stihla. V moderním jezdeckví je již téměř samozřejmostí používání nánosníku, který má za úkol uzavřít koňskou hubu a vyvinout přídavný tlak na nos. Tím se i účinek stihlového udidla mění (Edwards, 2000).

Na obrázku číslo 15 popsal Záliš (2013), že při použití stihlového udidla je přiuzdění podmíněno ochotou koně pérovat jak v atlantookcipitálním spojení, tak i v čelistním kloubu. Jedná se tedy o složitější mechanismus působení, než jaký byl popsán u obnosku, ovšem v konečném dopadu je jemnější a účinnější, jelikož přiuzdění je pak jištěno dvakrát.

Obrázek 15: Působení stihlového udidla (A - atlantookcipitální spojení, B - kloub dolní čelisti) (Záliš, 2013).

Stihlová udidla jsou k vidění v nepřeborném množství provedení materiálu a šířek. Stihlová udidla je možné rozdělit podle provedení udítka na udidla rovná (obrázek 16-A), lomená s jednoduchým kloubkem (obrázek 16-B), nebo s mezičlánkem (obrázek 16-C). U rovných udítek se vyskytuje ohbí pro jazyk, u udidel lomených pak anatomické tvarování (Edwards, 2000).

Obrázek 16: Stihlové udidlo nelomené (A), jednou lomené (B), s mezičlánkem (C) (Katalog Waldhausen).

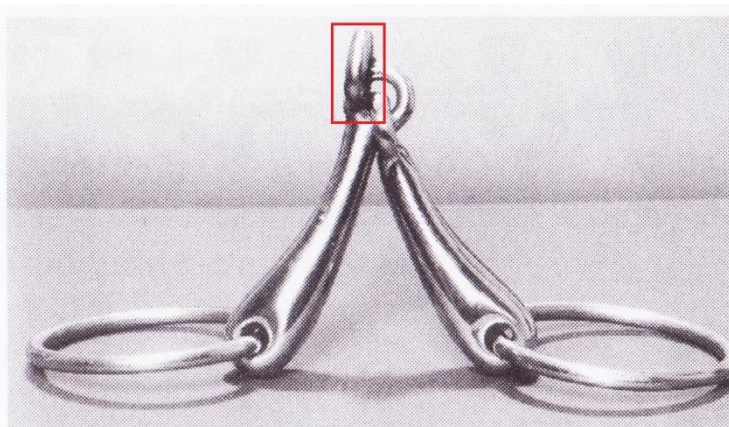
Paalman (1988) uvedl, že při prvním nauzdění pro lonžování je vhodné použít tlusté nelomené udidlo z měkké gumy (obrázek 17). Toto platí obzvláště u koní citlivých v hubě.

Obrázek 17: Stihlové udidlo rovné z měkké gumy (Katalog Waldhausen).

Lomená udidla mohou být považována za silnější ve svém působení než udidla nelomená, protože působí přímo na dásně a svírají dolní čelist. Oproti nelomeným udidlům působí také na patro koňské huby. Nelomené udidlo může kůň „nést“ na jazyku a vyhnout se tak nepříjemnému tlaku na dásně a patro (Cook, 2009).

Promyšlenou variantou lomeného udidla je lomené udidlo s kroužkem (obrázek 18). Toto udidlo je v místě skloubení vybaveno zvláštním kovovým kroužkem, který brání úplnému ohnutí udidla a následného zranění patra koně. Takto upravené udidlo je vhodné zejména pro koně, kteří mají snahu tlačit na udidlo, a pro jezdce, kteří mají necitlivou ruku (Paalman, 1988).

Obrázek 18: Lomené stihlové udidlo s přidaným kroužkem (Paalman, 1988).

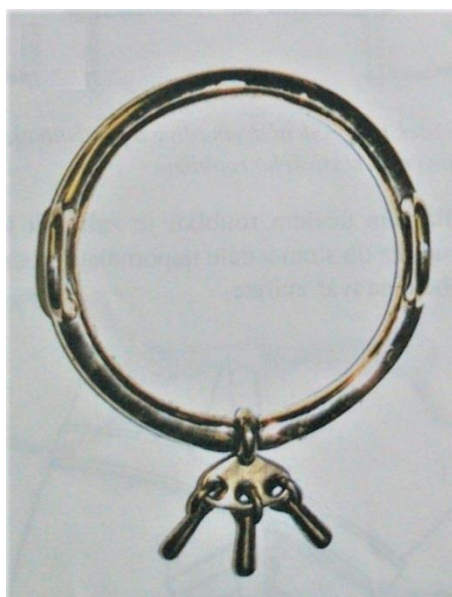
Jak uvedl Záliš (2013), lomené udítka je lomené z toho důvodu, aby bylo možné působit na každou stranu spodní čelisti zvlášť a nezávisle. Toto je výhodou hlavně u remont při vedení koně na kruhu. Při použití lomeného udítka je ovšem potřeba se vyvarovat příliš silnému působení, kdy pak mohou ramena udítka působit na čelist jako louskáček na ořechy. Na základech jednostranného působení lomeného udidla je postavená i poloviční zádrž.

Německé korekční udidlo s lícními kroužky nebo olivami a vyklenutým udítkem je pohodlné pro jazyk, který má díky širokému a mělkému ohbí dostatek místa a zároveň je možné působit na dásně. Dalším významným udidlem s ohbím pro jazyk je Fillisovo udidlo (obrázek 19). Je charakteristické tím, že v hubě neleží, ale je spíš vysuté. Je konstruované tak, že je pohyblivé na každém konci ohbí a je vhodné pro koně, kteří špatně snášejí běžné stihlo kvůli tlaku na jazyk.

Obrázek 19: Fillisovo udidlo (dostupné z: <http://www.ratsastusvaruste.fi/baucher-kolmipalakuolain-p-2332.html>)

Udidla s hračkou se vyrábí s rovným udítkem i s lomeným udítkem. Hračka v podobě několika článků zavěšených uprostřed udítka vede koně ke slinění a tím je spodní čelist uvolněná. V současné době se takováto udidla již moc nevyužívají, protože existuje oprávněná obava, že neustále pohrávání si s hračkou může vést k neklidnému držení hlavy. Dalším rizikem je třeba pokládání udidla pod jazyk, pokud je uzdění příliš velké, nebo je udidlo položené příliš nízko v hubě. Články na hraní jsou také na Tattersalově kružkovém udidle (Obrázek 20). Hračka zde ale ve skutečnosti není potřeba. Toto udidlo se využívá na vodění mladých koní stejně jako ještě účinnější a ostřejší udidlo typu Chifney. Toto udidlo vymyslel žokej Samuel Chifney, který uváděl, že se jedná o prostředek proti vzpínání koní. Opak je ale pravdou.

Obrázek 20: Tattersalovo kružkové udidlo s hračkou (Edwards, 2000).

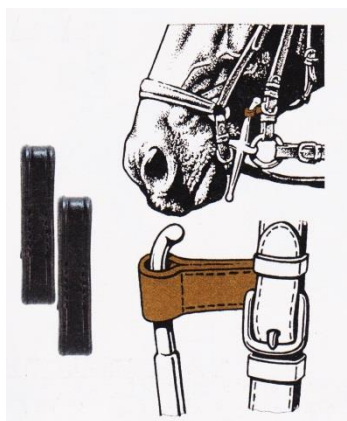
Dále se stihlová udidla liší v provedení lícních kroužků, roubíků nebo oliv. Nejednoduší je lícní kroužek obr., který je propojen s udítkem skrz otvor na vnějším konci udítka. Paalman (1988) pojmenoval toto stihlo jako jednoduché tupé udidlo. Výhodou tohoto udidla je, že pokud si s ním kůň hraje, nepohybuje se celé udidlo. Díky tomu kůň udidlo lehce žvýká, sliní a zůstává na měkkém přilnutí. Edwards (2000) doplnil, že volný lícní kroužek také napomáhá bočnímu pohybu hlavy tím, že při působení protilehlé otěže vytváří tlak na líce a zároveň brání posunutí udidla k jedné, nebo k druhé straně. Toto působení je výraznější, pokud je lícní kroužek větší. Nevýhodou je riziko skřípnutí pysku do otvoru udítka.

Jednoduché stihlo s volnými lícními kroužky by mělo být doplněno gumovými kroužky na obou stranách. Tyto kroužky brání protažení udidla hubou koně nebo odření koutků (Paalman, 1998).

Udidla typu oliva se vyvinula z původně dostihového udidla s D-kroužky, které se dnes běžně používá i v jiných odvětvích jezdeckví. Nevýhodou může být menší pohyblivost nahoru a dolů a tedy menší schopnost přizpůsobení se koňské hubě. Nejrozumnějším řešením byl vzor olivy se šterbinou v horní části kroužku. Zde bylo udidlo připevněno k uzdečce a docílilo se tak přesně vymezené středové polohy udidla. Díky tomu působilo velmi přesně na dáseň.

Nespornou výhodou stihla s olivou je odstranění rizika přiskřípnutí kůže koutku koňské huby (Brookesmith, 2006).

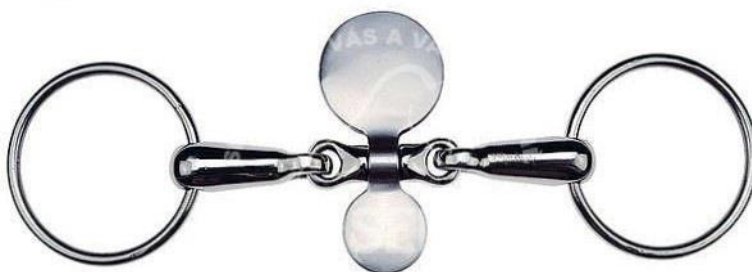
Udidlo s D-kroužky je jakousi přechodnou fází k roubíkovým udidlům. Roubíkové udidlo však začalo být mnohými jezdci a trenéry opouštěno kvůli riziku proniknutí roubíku do nozdry při pádu koně, přes to se často využívá. Hlavní výhodou tohoto udidla je, že roubík brání posunu udidla v hubě a zároveň zesiluje boční působení na líc koně. Nejpropracovanějším roubíkovým udidlem je podle všeho vzor Fulmer, australské udidlo s roubíkem i lícními kroužky, které umožňuje částečný pohyb udidla v hubě. Tento pohyb je ovšem dále omezen řemínkem, který spojuje lícnici s koncem roubíku (obrázek 21) (Edwards, 2000).

Obrázek 21: Spojující řemínek roubíku s lícnicí (katalog Waldhausen).

Bílek (1955) uvádí, že udidlo s roubíky je výhodnější, jelikož zabrání protažení kroužku do huby koně. Pokud udidlo nemá roubík, mělo by mít alespoň velké lícní kroužky, které plní stejnou funkci.

Speciálním typem stihlového udidla je tzv. lžičkové udidlo (obrázek 22), které koni brání pokládat jazyk nad udidlo. Nesmí být ovšem moc široké, jinak by mohlo dojít ke zranění patra koně. Platí také, že k odnaučení tohoto zlozvyku pomůže, pokud udidlo zapneme o díрку výš (Paalman, 1998).

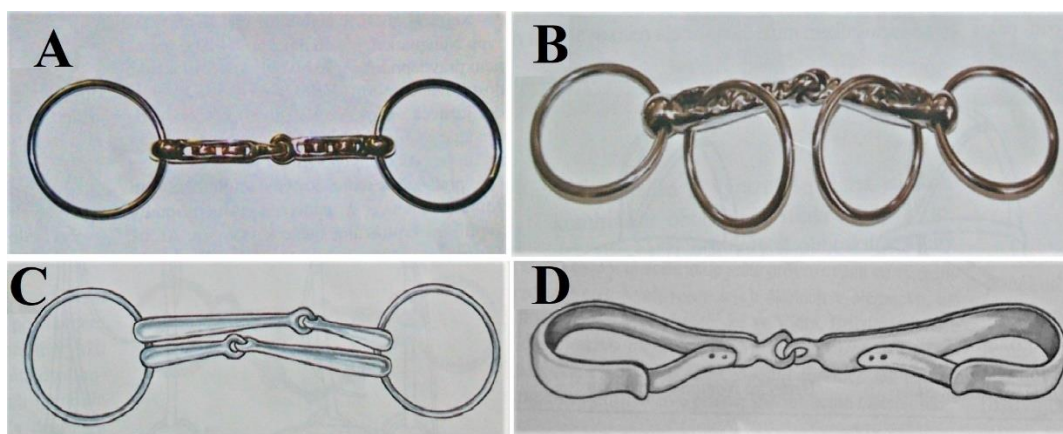
Obrázek 22: Lžičkové udidlo (dostupné z: <https://www.equiservis.cz/VYBAVENI-PRO-KONE/UDIDLA/Stihlo-s-plackou-nerez.html>).

Další znak stihlových udidel, podle kterého je můžeme rozdělovat, je počet kroužků. Objevily se poměrně nedávno a jejich účinek lze skoro srovnávat s pelhamem a pákami. Na rozdíl od nich však u vícenásobných kroužků nepoužíváme podbradní řetízek. V pojmenování těchto udidel se vyskytují značné nepřesnosti, které mohou být velmi matoucí. Nejčastěji je vícekroužkové udidlo označeno jako sněhulák (obrázek 23). Hlavní myšlenkou tohoto uzdění je víceúčelnost v závislosti na pozici otěže nebo otěží.

Obrázek 23: Udidlo s vícenásobnými kroužky, tzv. sněhulák (Katalog Waldhausen).

Poslední skupinu stihlových udidel tvoří ostrá stihla, která ale snad ani k inteligentnímu jezdeckví nepatří. Jednoznačně sem patří udidla s krouceným udítkem. Udítka z krouceného drátu jsou pak vyloženě barbarstvím. To nelze říct o udidlech s válečky umístěnými okolo udítka nebo napříč jeho vnitřkem. Tyto válečky zabraňují koni se zakousnout do udidla a podporují uvolnění dolní čelisti. Udidlem s napříč umístěnými válečky je vzor Magenis (dříve MacGuiness) (obrázek 24-A), které brání úhybnému křížení čelistí. Stihlo typu Scorrier (neboli Cornish) (obrázek 24-B) má silný zadržující účinek díky dalšímu páru kroužků a vroubkovanému udítku. Y nebo W stihlo (obrázek 24-C) je ještě méně citlivé. Jedná se o udidlo s dvěma lomenými udítky, přičemž každé z nich má kloubek blíže k jedné straně a je tedy nesymetrické. Při použití tohoto udidla je nebezpečí pohmoždění jazyka a pysků. Pro koně velmi nepříjemným náčiním jsou i tzv. motýlkové svorky (obrázek 24-D) (Edwards, 2000).

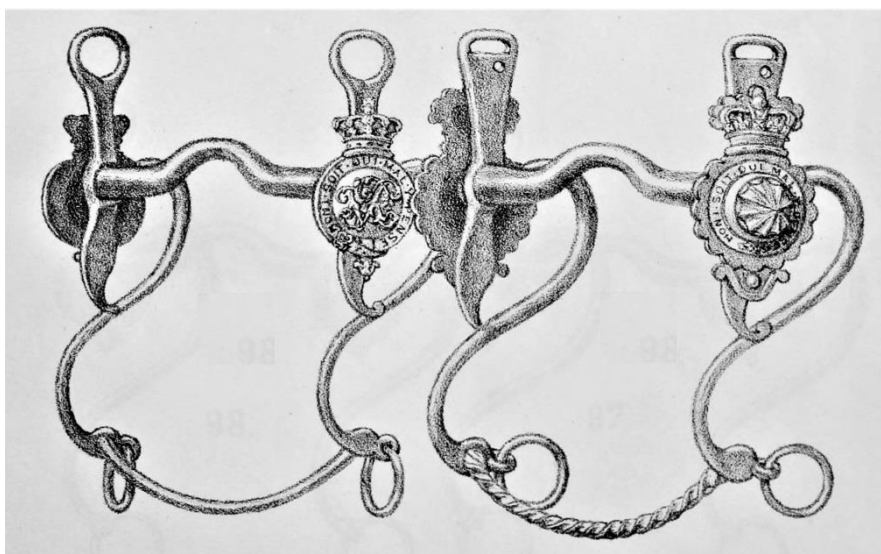
Obrázek 24: Stihlové udidlo Magensis (A), stihlo typu Scorrier (B), stihlo Y/W (C), motýlkové svorky (D) (Edwards, 2000).

Páková udidla

4.3.2 Pákové uzdění se používá ve vyšších stupních výcviku a skládá se z odlehčeného stihla s menšími lícními kroužky, nebo olivami a z páky s podbradním řetízkem. Stihlové udidlo spočívá v hubě nad pákou a má vlastní lícnice a otěže, stejně tak i udidlo pákové. Stejně jako u stihel se u pákových udidel objevují různé úpravy udítek. Rozdílná je tloušťka, ohbí pro jazyk, nebo délka ramen. Například vzor Tom Thumb pracuje s ramenem o délce pouze 90 mm. U délky ramen je důležitý i poměr délky ramene nad a pod udítkem (Edwards, 2000).

Toto je ve shodě s výrokem Wilhelma Müselera (1970), který napsal, že pákové udidlo je tím ostřejší, čím větší je rozdíl mezi délkou dolního a horního ramena páky.

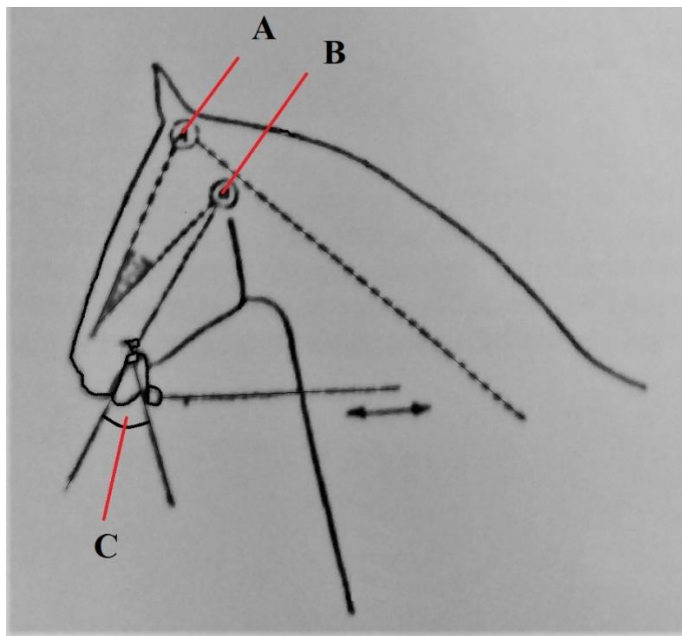
Jak napsal Jokl (1977), dříve se zejména v armádě požívala páková udidla s hýbly ve tvaru S (tzv. S-páky). Výhodou těchto je, že kůň nemůže po hýblu chňapnout pysky (obrázek 25).

Obrázek 25: Ukázka dvou pákových udidel s hýbly ve tvaru S (Latchford, 1871).

Toto je ve shodě s výrokem Františka Bílka (1955), který popisuje pákové udidlo následovně: pákové udidlo má nelomené udítko, které má často ohbí pro jazyk. Horní hýbly je rovné a je zakončeno okem pro zapnutí lícnice a háček k podbradnímu řetízkem. Dolní hýbly má různou délku a je také zakončeno okem pro zapnutí otěže.

Norbert Záliš (2013) uvádí, a na obrázku 26 názorně ukazuje, že při použití pákového udidla u příježděného koně přidáváme další mezistupeň převodního mechanismu pro převod signálu z ruky jezdce ke koni. Úhel tedy tvoří rameno páky a osa spodní čelisti.

Obrázek 26: Působení páky (A- atlantookcipitální spojení, B- kloub dolní čelisti, C- úhel hýbka páky a osy dolní čelisti) (Záliš, 2013).

Wilhelm Müseler (1970) dále napsal, že důležité je zapnutí pákového udidla. Pokud jsou otěže prověšené, pak musí ramena pákového udidla směřovat stejným směrem jako štěrbina huby. Při přitažení pákových otěží se mají ramena otočit o 30°, pokud je možná větší rotace, říká se, že páka propadává. To znamená, že lícnice jsou příliš dlouhé. Na druhou stranu, pokud ramena páky zůstávají i po přitažení prodloužením lícnic, je páka příliš strmá, tedy lícnice jsou moc utažené.

Zásadní rozdíl je mezi pákou s pevnými rameny a pákou s otočnými rameny. První typ se nazývá Ward Union (obrázek 27) a v současné době je mezi jezdci upřednostňován, protože jeho působení je více přímé a určité. Druhý typ s otočnými rameny se nazývá Weymouth. Tento vzor umožňuje pootočení ramen o zhruba 15 mm. Díky tomu je možný posun ramen dopředu po uvolnění pákové otěže a tím pootočení uditka v hubě a uvolnění tlaku, což je pro koně odměnou při vyklenutí krku a zaujmutí požadovaného držení hlavy. Problémem ovšem je, že k tomu je potřeba precizní konstrukce udidla a to v současné době pro výrobce nebývá prioritou. Ti se zaměřují na výrobu pákových udidel typu Ward Union, protože ty jsou jezdci více žádané. Zvláštním typem je pak vzor Banbury. Jde o méně známý,

zato účinný vzor, u kterého mohou ramena nezávisle na sobě rotovat okolo osy udítka. Tento mechanismus působení má dobré uplatnění u koní, kteří mají jeden koutek tvrdší, a zároveň koni znemožňuje zakousnout se do udidla.

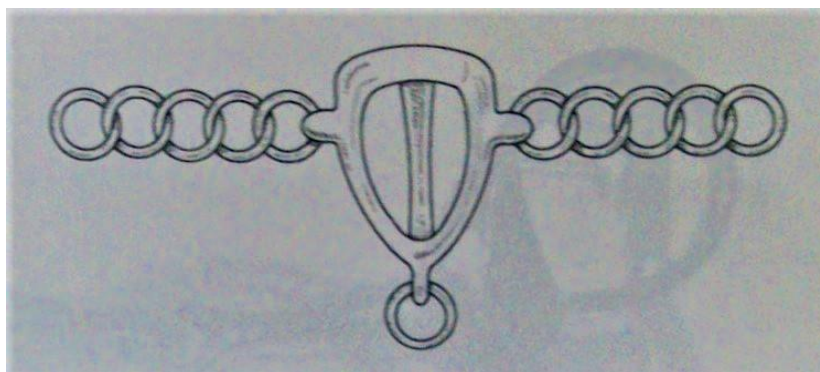

Obrázek 27: Pákové udídlo typu Ward Union (dostupné z: <https://www.jezdeckyraj.cz/udidla/drezurni-pakove-udidlo-kentaur.htm>).

Nedílnou součástí pákového udidla je podbradní řetízek, bez kterého by systém fyzikální páky nemohl fungovat. Nejjednodušší je provedení jednoduchého řetízku, u kterého je ovšem riziko podráždění. Vhodnější variantou je dvojitý řetízek. U těchto řetízků je možné použít gumový kryt, který zabrání odření kůže a minimalizuje nepohodlí koně. Nejlepší, ale také dražší variantou je ovšem kožený nebo pružný řemínek. U koženého řemínku je třeba zvýšeně dbát na to, aby zůstal čistý, měkký a ohebný.

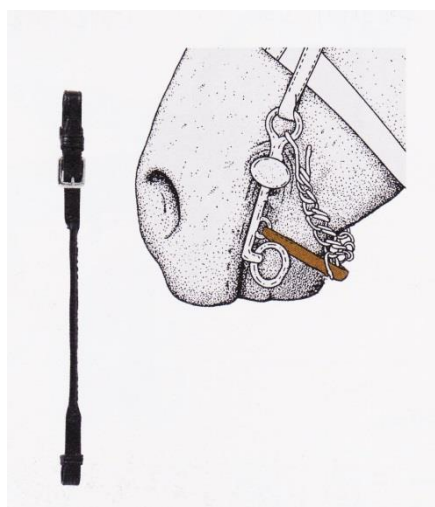
Jokl (1977) dodává, že u jednoduchého i dvojitého řetízku je zejména důležité, aby nebyl přetočen a aby všechny jeho články byly složeny naplocho. Pokud by byl řetízek přetočen, může docházet ke zranění a kůň pak reaguje na použití páky neklidně. Ideální je, pokud je řetízek podložen, nebo obšit kůží či plstí.

Variantou řetízku pak je ještě vzor Jodhpur (obrázek 28) vybavený středovým článkem. Středový článek leží pohodlně mezi kostmi dolní čelisti a drží tak řetízek na správném místě.

Obrázek 28: Podbradní řetízek typu Jodhpur, vabavený středovým článkem (Edwards, 2000).

Další součástí pákového udidla by měl být příčný řemínek (obrázek 29), který se dnes moc často nepoužívá. Provléká se středovým kroužkem na podbradním řetízku, nebo řemínku a na každé straně se zapíná do malého očka na ramenu udidla. Jeho úkolem je zabránit, aby se ramena páky posunula příliš dopředu, a zároveň brání, aby se podbradní řetízek, nebo řemínek dostal příliš vysoko, kde už je kost dolní čelisti potažená jen kůží.

Obrázek 29: Příčný řemínek pákového udidla (katalog Waldhausen).

Nejmenší ale neméně důležitou součástí pákového udidla jsou háčky, do kterých se přidělává podbradní řetízek, nebo řemínek. Levnější varianty háčků jsou často nedokonale řešeny a zraňují citlivou kůži okolo koutků huby. Nejvhodnější jsou anglické kulaté háčky, které leží na kůži zcela ploše a málokdy mohou způsobit odřeniny.

Podle Jokla (1977) si správnost nauzdění páky prověříme následujícím způsobem: pokud pákové otěže mírně napneme, mělo by hýblo páky svírat s koňskou hubou úhel 45°. V případě, že je tento úhel menší, jedná se o ostré uzdění. Pokud je úhel větší, mluvíme o

měkkém uzdění. Dobré je také věnovat pozornost poloze podbradního řemínku, ten by měl vždy ležet pod udítkem stihla.

Pelham

Uzdění pelhamem se nachází mezi uzdou a uzdečkou protože působí ostřeji než uzdečka se stihlovým udidlem ale jemněji než uzda s pákovým udidlem a stihlem (Bílek, 1955).

4.3.3

Pelham je typ udidla, který využívá podbradního řetízku a dvou otěží. Díky tomu je možné dosáhnout v podstatě stejného účinku jako při použití uzdy a to při menších nároku jak na koně, tak na jezdce. Toto je mnoha jezdci považováno za zajímavý a užitečný kompromis. Přes to je ale možné toto udidlo kritizovat a tvrdit že nemůže plně nahradit účinek uzdy, což je samozřejmě také pravda, ale velmi se účinku páky blíží. V případě použití stihlového udidla s více kroužky je možné použít dvoje otěže a podbradní řetízek. Pokud zapneme otěže do posledního a udítkového kroužku, pak se jedná v podstatě o pelham (Edwards, 2000).

Pelham je výhodné použít při parkurovém skákání, nebo v terénu u příjezděných koní, kteří jdou s příliš silným přilnutím. Pokud potřebujeme ostřejší uzdění, je pelham výhodnější než plná uzda (Dobeš, 1938).

Nevýhoda tohoto udidla spočívá v nastavení podbradního řetízku, jelikož ve vztahu ke konstrukci udidla musí být zapnut výš než u pákového udidla a je zde tedy větší riziko odření koutků huby a oblasti spodní čelisti, na které leží (Edwards, 2000).

Podbradní řetízek by měl být vždy podložený kůží nebo plstí (Dobeš 1938).

S těmito výroky souhlasí i Zdeněk Jokl (1977).

Nevhodná je také konstrukce, u které nejsou lícní kroužky směřovány ven, ale spočívají na tvářích a mohou je tak odřít. Nespornou nevýhodou je skutečnost, že toto uzdění není dovoleno v drezurním ježdění. Výhodou tohoto udidla je měkčí a méně přesné působení. To je vhodné u koní, kteří kvůli pokažené hubě ztratili důvěru v udidlo. Dále je toto uzdění vhodné u koní s krátkou a silnou čelistí. Ti mají totiž často problém se vyrovnat s udítkem páky a stihla naráz. To platí většinou u menších a robustních koní. Na druhou stranu pelham nebývá vhodný u koní s dlouhou čelistí, jako je třeba anglický plnokrevník, protože u nich musí být pelham zapnut poměrně vysoko a podbradní řetízek pak leží mimo podbradní žlábek a je v přímém a nepříjemném kontaktu s čelistí, která je zde chráněna pouze tenkou kůží.

Základní a nejdůležitější rozdělení pelhamů je podle jejich udítka. Nejčastější je provedení s rovným udítkem, které je zhotoveno z vulkanitu, pružné gumy, nylonu nebo jiného podobného plastu. Tento typ měkkého udítka spočívá na jazyku a při použití pákové otěže vytváří malý nebo žádný tlak na dásně. Druhým typem je udítka s ohbím pro jazyk (obrázek 30), které již vytváří větší tlak na dásně. Tento typ se správně nazývá Hartwell, ale často se označuje jako Cambridge. Třetím typem je nešťastné a nejméně vhodné lomené udítka, které nevyhnutelně mačká líce jako louskáček na ořechy a je tedy více na škodu než na užitek.

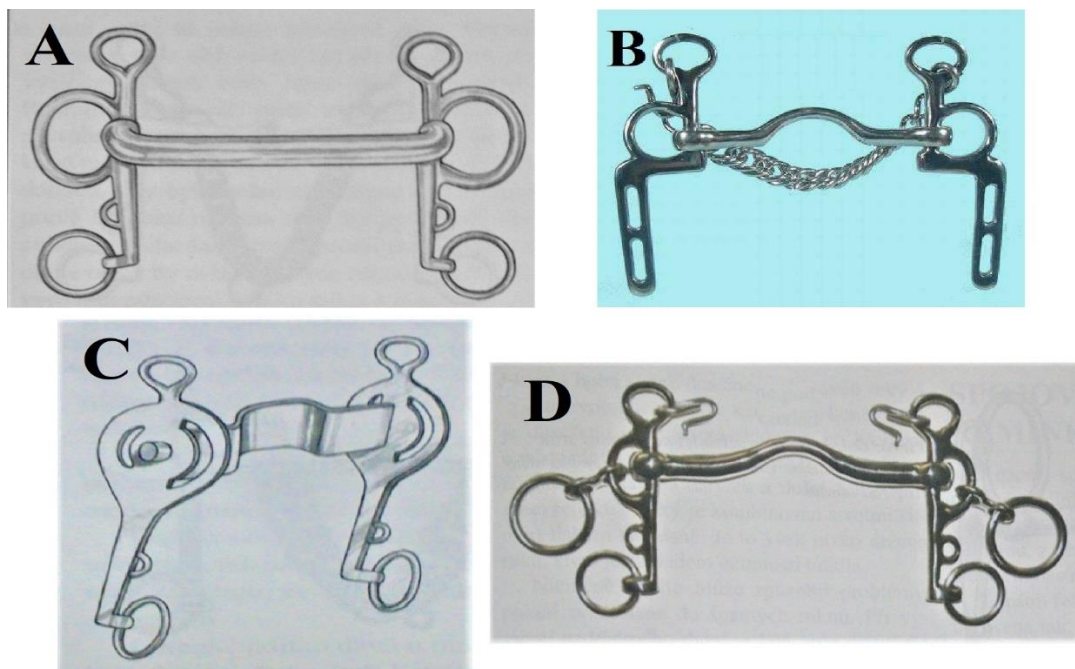

Obrázek 30: Pelham typu Hartwell neboli Cambridge (dostupné z: <https://www.satsfaction.com/product-category/bits/>)

Ať už je provedení pelhamu jakékoliv, vždy by měl mít silné udítka (Dobeš, 1938).

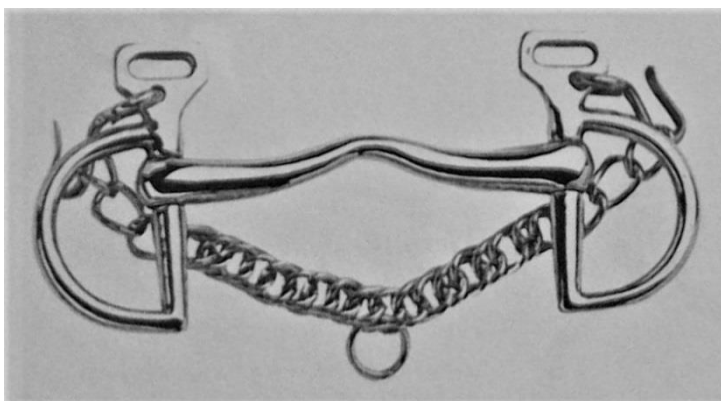
Mezi pelhamovými udidly se objevují některé vzory, které stojí za bližší popis. Prvním z nich je Hannoverský pelham, robustní udidlo, které se často používalo v pólu a při dětských pony závodech. Hannoverský pelham je vybaven ohbím pro jazyk, které je spojeno s udítky dvěma kloubky, a udítka je vybaveno navlečenými válečky. Druhým je vzor Scamperdale (obrázek 31-A), který byl proslaven hlavně v období před 2. světovou válkou a po ní. Toto udidlo je zajímavé tím, že má konce udítka zahnutá dozadu. Takováto konstrukce brání odření pysků a koutků huby, není ale snadné na ni správně přidělat a nastavit podbradní řetízek. Mezi nejúčinnější pelhamy patří udidlo Army Universal (obrázek 31-B), které je typické roubíky zahnutými dozadu a je prověřené na velkém množství koní jezdcí různých kvalit. Dalším z nejúčinnějších pelhamů je typ S.M. (Sam Marsh) (obrázek 31-C), někdy označován také jako Faudel-Phillips. Ramena tohoto pelhamu se mohou do určité míry nezávisle pohybovat a ploché udítka leží příjemně na jazyku a na dásních. Pátým nejúčinnějším pelhamem je vzor Rugby, který bývá někdy obchodníky nepřesně nazýván nepravý Weymouth (obrázek 31-D). Hlavním znakem tohoto udidla je nezávislé uchycení lícních kroužků, což umožňuje tradiční

přichycení podbradního řetízku. Udidlo je k dostání s rovným udítkem, s udítkem s ohbím pro jazyk a s udítkem se sadou válečků. Díky tomu že umožňuje přesně definovat tlak udidla a vyvolává tlak na zátylek, má blízko k působení pákového udidla a může být v celku úspěšně použito na přivykání koně na páku a tím ulehčit přechod z uzdečky na uzdu.

Obrázek 31: Pelham typu Scamperdale (A), Army Universal (B), Sam Marsh (C), Rugby (D) (Edwards, 2000., <http://www.ukshires.net/bits.htm> (B)).

Mnoho autorů včetně Edwardse (2000) a Brookesmitha (2006) uvádí, že mezi oblíbené pelhamy patří udidla typu Kimberwick (obrázek 32), což je uzpůsobené španělské skokové udidlo. Stejně jako ostatní pelhamy kombinuje účinek stihlového a pákového udidla, ke kterému má ovšem blíž. Toto udidlo mělo původně čtvercové očko na lícnice, které umožňovalo vyvinout tlak na zátylek. V současné době má často toto očko kulaté, což již není tak efektivní. Kimberwick by měl mít udítko s ohbím pro jazyk, které by bylo zhotovené z kovu, nebo z vulkanitu, aby bylo možné vyvinout tlak na dásně. Toto udidlo je vhodné pro impulzivní a zbrklé koně, protože umožňuje mít nad koněm stálou kontrolu tím, že nutí koně snížit hlavu a huba se tak dostane pod úroveň ruky. K tomu je ovšem potřeba snížené ruky jezdce, která tak umožní otěži sklouznout o něco níž po kroužku udidla. Nízko držená ruka je tedy klíčová pro účinek tohoto udidla. Rozhodně se ale toto udidlo nedoporučuje pro děti a málo zkušené, nejisté jezdce, kteří mají často velmi hrubou ruku.

Obrázek 32: Pelham typu Kimberwick (edwards, 2000).

Toto udidlo je také možné použít u koně, který se naučil pokládat jazyk nad udidlo. Je ovšem třeba odpojit podbradní řetízek, abychom se vyhnuli pákovému efektu (Paalman, 1998).

Spolu s pelhamem bývají někdy používány spojovací řemínky, které se zapnou zároveň do stihlového i pákového kroužku a umožňují tak použití pouze jedné otěže. Zároveň ovšem dojde ke snížení konstrukčního účinku a uzdění se tak stává nevýrazným a neefektivním. Lepší alternativou ke spojovacím řemínkům je nastavitelná dělená otěž, která umožňuje částečně využívat pákový účinek udidla. Nevýhodou je že k ní nelze použít kroužkový martingal, ale i přes to je vhodným náčiním pro děti.

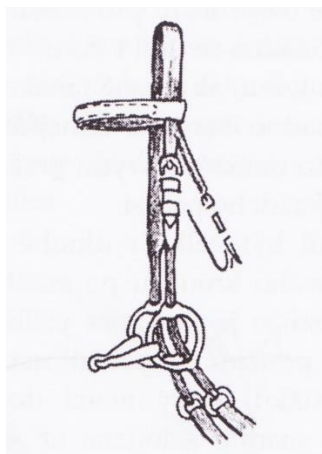
4.3.4

Fuga

Fuga se dá stručně definovat jako otěž, jež prochází ramenem udidla, které je obvykle kruhového tvaru, a má za úkol táhnout udidlo v hubě koně směrem nahoru (obrázek 33). Toto udidlo má svůj původ pravděpodobně v kočárové vzpřimovací otěži, která se používala ve viktoriánské době v Anglii a sloužila k tomu, aby koně v zápřeži nesli hlavu vysoko a nepochybně byla dosti krutá. Fuga současné doby využívaná u jezdeckých koní již rozhodně není tak nepřiměřeným náčiním a to hlavně proto, že nefixuje hlavu koně do jedné pozice, ale její účinek reguluje zkušená ruka jezdce. V pólu má toto udidlo téměř universální využití, ale je zde používána hlavně jako ovládací prostředek a zajišťuje okamžitou reakci koně, která je při tomto sportu nezbytná. Dalším odvětvím jezdeckví, kde je fuga často využívána je zkouška všestrannosti neboli military, konkrétně terénní zkouška. Zde jsou překážky překonávány ve vysoké rychlosti a vzpřimovací účinek udidla přiměje koně k větší pozornosti. Fuga je na trhu k dostání ve více podobách. Nejoblíbenější je fuga s volnými lícními kroužky, které jsou často většího průměru a zesilují tak boční působení otěže díky tlaku na větší plochu tváře. Fuga s

olivou jsou pravděpodobně nejúčinnější, protože umožní udítku snadněji klesnout při uvolnění tlaku otěží. Konstrukci s olivou má třeba fuga typu Cheltenham. Často používána je také fuga, která byla označována jako Rodzianko (podle jednoho z nejlepších skokových trenérů). Udítko této fugy je vybaveno sadou válečků, které brání koni, aby se položil do otěží a zatusl v čelisti. Zatímco v pólu se využíval i pelham s fugovou otěží, fuga typu Duncan je zkonstruovaná pro použití spolu s pákovým udidlem uzdy. Dalším typem je fuga Hichcock, která využívá dvou kladek a ve skutečnosti se dá nazvat fugovou uzdečkou, protože lanko procházející očkama obou kladek nahrazuje lícnice. První kladka je umístěna na lícním kroužku udidla a druhá na nátylníku. Tím je zajištěn maximální vzpřimovací efekt a okamžitá reakce. Vhodným doplňkem fugové uzdečky je další otěž připojená k lícním kroužkům udidla, která umožní použít fugu, jen pokud je to nutné. Účinek fugy pak bude efektivnější než při nepřetržitém používání fugových otěží (Edwards, 2000).

Paalman (1998) nazývá tento typ udidla jako Gag a v názoru s Edwardsem se rozchází. Uvádí, že toto udidlo vzpřimovací účinek nemá a dokonce působí opačně. Tlak vyvinutý na zátylek podle něj působí jako chambon v obráceném směru.

4.4

Obrázek 33: Uzdečka se stihlem typu fuga (Paalman, 1998).

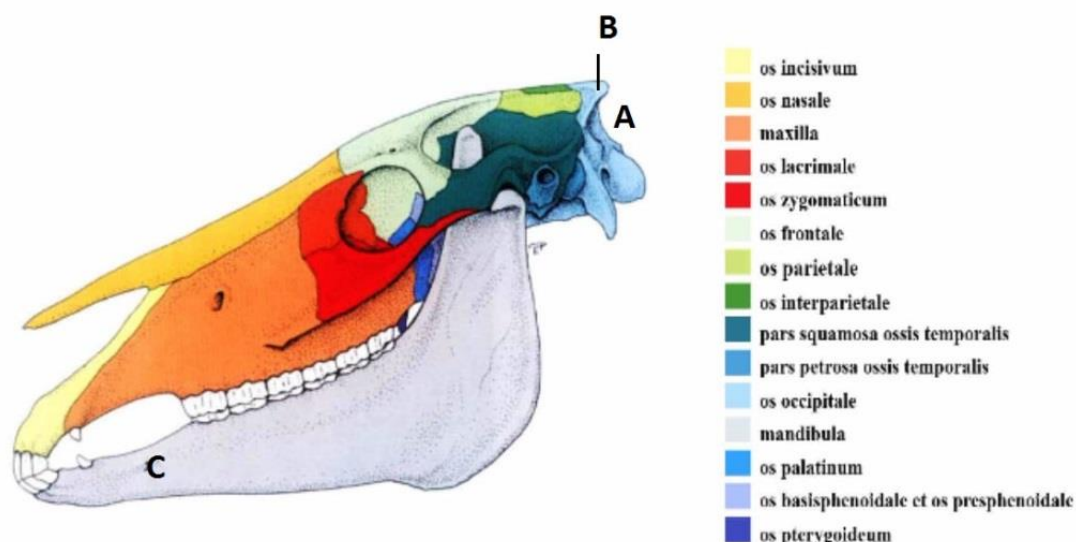
Volba vhodného udidla

V současné době se klada velký důraz na volbu vhodného sedla. Sedlo je považováno za klíčovou část jezdeckého vybavení se zásadním vlivem na mechaniku pohybu, temperament, chování a tedy výkon koně i jezdce. Za účelem vzdělávání v oblasti sedlářství byly založeny vážené instituce, jako je třeba Britská společnost sedlářských mistrů. Vzhledem k výše uvedenému je až zarážející, jak málo pozornosti je věnováno udidlům a uzděním, dokonce by se dalo říct, že mnoho jezdců je při volbě udidla ovlivněno spíše moderním

trendem, než skutečnou podstatou věci. V lepším případě dbá jezdec rad instruktora, který vychází z vlastních praktických zkušeností. Jiní jezdci spoléhají na prodejce, který může, ale nemusí být lépe obeznámen s problematikou uzdění. V jezdeckých soutěžích je sice regulováno pravidly, jaká udidla jsou nebo nejsou dovolena, je zde ale prostor pro pochyby, zda tato nařízení vychází z opravdového porozumění věci.

Anatomie koně související s uzděním

Z hlediska uzdění je zásadní anatomický podklad hlavy a krku koně, pod které spadají další, velmi důležité partie. Kostra hlavy se skládá z kostry lebky, která je složena z více kostí navzájem nepohyblivě spojených, a z dolní čelisti, která je s lebkou pohyblivě spojena (obrázek 34). Lebka je s krční páteří spojena v místě týlu (atlantookcipitální kloub) (A), přes který přechází šupina kosti týlní (B), od které odstupuje šíjový vaz (Heuschmann, 2012).

Obrázek 34: Kostra lebky koně. Atlantookcipitální kloub (A), šupina kosti týlní (B), oblast mezizubí (C) (König a Liebich)

Bezzubá část čelisti mezi řezáky a stoličkami je označována jako dáseň mezizubí (obrázek 34-C) a je velice důležitá z hlediska výběru vhodného udidla. Pokud je čelist v této oblasti obrostlá jen slabou vrstvou svalstva, bude udidlo blízko okostice a kůň bude v hubě citlivější. V opačném případě, při silnější vrstvě svalstva, bude kůň v hubě méně citlivý (Dobeš, 1997).

Kůň má kompletní trvalý chrup v 5 letech věku (obrázek 35) (Jokl, 1977).

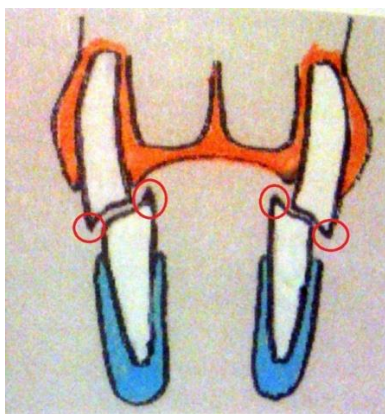
To je v rozporu s tvrzením Edwardse, že kompletní sadu stálých zubů má kůň po dosažení plné dospělosti zhruba v šesti letech věku. V každé čelisti má dospělý kůň dvanáct stoliček a šest řezáků. Hřebcům roste ještě ve spodní čelisti navíc špičák na každé straně. Špičáky se někdy vyskytují i u klisny, ale ani v jednom případě nemají žádný účel. Totéž platí i o vlčích zubech, které někdy vyrůstají před první stoličkou. Vlčí zuby jsou nežádoucí, protože způsobují zvířeti nepohodlí a bolest, která se ještě umocňuje přidáním udidla. Z toho důvodu je vhodné, aby veterinář tyto zuby odstranil (Edwards, 2000).

Obrázek 35: Chrup dospělého koně (hřelec/valach) a zubní vzorec, vlčí zub (červené označení) (dostupné z: <http://www.equichannel.cz/zuby-koni-aneb-podivejme-se-koni-spolecne-na-zoubek>).

Řady stoliček horní a dolní čelisti nejsou souběžné, ale sbíhají se kónicky směrem dopředu (Cook, 2009).

Kromě této nesouměrnosti je třeba pozornost věnovat skutečnosti, že zuby horní a dolní čelisti mají jiný sklon. Zuby v horní čelisti směřují dolů a ven, zatímco zuby dolní čelisti rostou nahoru a dovnitř. Z toho vyplývá, že horní čelist je větší a zuby na sebe nedoléhají celou plochou a dochází k nerovnoměrnému obrušování třecí plochy zubů (obrázek 36). Je vhodné, aby veterinář alespoň jednou za rok zuby prohlédl a zbrousil ostré hrany, které mohou zraňovat vnitřek tváří a jazyk a způsobit tak obtíže s příjmem potravy a i uzděním a jezditelností koně (Edwards, 2000).

Obrázek 36: Průřez horní a dolní čelisti. Označené ostré hrany zubu, vznikající v důsledku postavení zubů (Straserová, 2009).

Jazyk je součástí huby koně a je také třeba, věnovat mu pozornost. Jazyk může být buďto silný a masitý nebo tenký a úzký (Edwards, 2000).

Správné nauzdění

4.4.2 Uzdění je jednou z nejdůležitějších technických podmínek správného a úspěšného koně. Pokud není kůň správně nauzděn, může to vést k jeho neposlušnosti. Z toho důvodu musí být věnována velká pozornost správnému výběru a nastavení uzdění. K tomu je nutné znát anatomické základy a individuality konkrétního koně (Bílek, 1955).

Udidlo by mělo být vybíráno tak, aby odpovídalo tvaru a vlastnostem huby konkrétního zvířete. Dalším neodmyslitelným faktorem pro volbu udidla a uzdění je stupeň výcviku a způsob využívání koně. Abychom mohli zvolit udidlo, které bude respektovat tvar huby, je třeba hubu nejen prohlédnout, ale samozřejmě také správně porozumět tomu, co vidíme. Z toho důvodu je vhodné naučit koně hubu otvírat, což se může zdát jako těžký úkol, ale při správném postupu to zabere zhruba týden a není to náročnější než naučit koně zvedat končetinu na povel (Edwards, 2000).

Wilhelm Müsler (1970) uvádí, že čím je udítka udidla tlustší, tím jemněji působí a obráceně, čím je udítka tenčí, tím ostřeji působí. Platí tedy, že čím citlivější je kůň, tím silnější musí být udítka udidla.

Ať už je použito jakékoliv udidlo, musí být koni pohodlné. Platí, že aby bylo dostatečně široké, mělo by na každé straně přesahovat alespoň o 1,3 centimetru. Pokud je udidlo příliš úzké, tlačí ze strany na tváře a naopak, pokud je příliš široké, lehce v hubě sklouzne k jedné straně a působí pak nerovnoměrně. Obecně platí, že udidla s rameny, nebo

olivy padnou lépe než udidla s volnými kroužky, u kterých je riziko, že budou skřípat kůži koutků a pysků (Edwards, 2000).

Při výběru vhodného udidla je třeba se řídit také tvarem a vlastnostmi dásně. Obecně platí, že dlouhá a úzká čelist, jakou mají třeba mladí plnokrevníci, je podstatně citlivější, než silná a tlustá čelist, která se vyskytuje u masitých neprošlechtěných plemen (Edwards, 2000).

Toto má souvislost s délkou celé hlavy. Mezi místem, kde leží udidlo a místem spojení lebky s páteří je vzdálenost, která určuje velikost pákového efektu, který zde vzniká působením udidla. Delší hlava značí lepší jezditelnost koně a snazší ovládání (Heuschmann, 2012).

Každá uzdečka musí být řádně napasována na konkrétního koně. Zásadní je délka lícnic. Lícnice musí být zapnuty tak, aby udidlo neleželo příliš nízko (na jazyku), ani příliš vysoko, kde by vytahovalo koutky huby nahoru (Bílek, 1955).

Lomené stihlové udidlo může na horní patro tlačit kloubkem udítka a to hlavně pokud je udidlo větší, než je třeba. Zde pomůže stihlo s mezičlánkem nebo nelomené stihlo (Edwards, 2000).

Pokud nastavujeme uzdu, je to podstatně složitější než nastavení uzdečky. U uzdy by stihlové udidlo mělo odpovídat šířce huby, stejně jako u uzdečky. Pákové udidlo by ale mělo ležet co nejtěsněji u pysků, ale nesmí na ně vyvíjet tlak. Pokud se stane, že je pákové udidlo širší, snadno se posune k jedné straně a vyvíjí pak nerovnoměrný tlak na jazyk a dáseň. Tím přijdeme o požadovaný efekt udidla. Efekt je ale zhoršen, i když je pákové udidlo příliš úzké. V obou případech dojde k nepohodlí a odporu koně (Edwards, 2000).

Wilhelm Müseler (1970) uvádí, že uzda musí být zapnutá a nastavená tak, aby v žádném bodě na hlavě koně netlačila a netísnila. Uzdění nesmí zraňovat hubu koně, ani ji vytahovat v koutcích. Podhrdelník musí být zapnut tak, aby mezi ním a krkem byl prostor pro plochu dlaně. Špatně nastavená uzda způsobuje koni bolest a má velký negativní vliv na jeho ochotu k práci.

Toto je částečně ve shodě s výrokem Wilhelma Müslera (1970), který uvádí, že pákové udidlo musí být řádně napasované na šířku koňské huby tak, aby bylo možné mezi ramena páky a hubu pohodlně vložit dva prsty. Pokud má kůň jemnou hlavu (např. Anglický

plnokrevník, Arabský plnokrevník atd.), má úzkou hubu a i udítka musí být úzké. Pokud má kůň hrubou hlavu, má také širší hubu a i udítka musí být širší.

Dalším důležitým rysem pákového udidla je ohnutá horní část ramena. Pokud tomu tak není, může rameno třít tvář nad pyskem a ta může otéct. Podle mnohokrát vyzkoušených vojenských pravidel by mělo udítka ležet v hubě u hřebce a valacha asi 2,5 centimetru za špičkem a u klisny 5 centimetru za krajním řezákem. Další pravidlo říká, že by udítka měla ležet na dásni v místě, kde na druhé straně kosti dolní čelisti leží podbradní řetízek. Co se týče nastavení podbradního řetízku, tak ten by měl být zapnut tak, aby začal působit v okamžiku, kdy je rameno páky v poloze 45° vůči vertikále. Pokud má jezdec mimořádně citlivou ruku a vyžaduje pohotovější reakce, je možné tento úhel zmenšit a pak bude minimální tlak na zátylek (Edwards, 2000).

Mohutný jazyk má mnohdy tendenci přesahovat přes dásně a tím je částečně chránit před tlakem udidla. Naopak méně vyvinutý jazyk tuto schopnost nemá. Při výběru pákového udidla je tedy lepší volit pro masitý jazyk udítka s ohbím pro jazyk. Pokud zvolíme mělké nebo střední ohbí, ulevíme tím dásním a udidlo bude působit hlavně na jazyk. Pokud vyžadujeme tlak na dásně, zvolíme udítka s větším ohbím, které poskytne jazyku dostatek prostoru a bude tedy spočívat na dásních. Na druhou stranu, pro hubu s méně silným jazykem bychom měli volit mírnější udidlo s rovným nebo mírně klenutým udítkem. Vhodná jsou udítka z měkké pružné plastické hmoty, ale z nějakého důvodu jsou drezurními pravidly zakázána (Edwards, 2000).

Relativně častým problémem převážně u sportovních koní je tak zvaný headshaking. Jedná se o pohazování hlavou v průběhu tréninku nebo i po něm. To bývá často spojené také s plazením jazyka ven z dutiny ústní. Toto chování může mít mnoho příčin. Podle studie může být jednou z možných příčin chybně zvolené udidlo, nánosník nebo jeho přílišné utažení. Jde v podstatě o vyhýbání se bolesti, která je tímto koni působená. Často se tyto problémy vyskytují u koní, kteří jsou ježděni s již zmiňovaným Crank nánosníkem, což je další doklad o tom, že tento ty nánosníku by neměl být v rozumném ježdění využíván (Dyson, Berger, Ellis, Mullard, 2017).

Pozornost je třeba věnovat i hornímu patru. Pokud je nižší, než je u ostatních koní běžné, může zde docházet ke kontaktu s ohbím pákového udidla. Tento problém lze vyřešit udidlem s menším ohbím (Edwards, 2000).

Toto je ve shodě s výrokiem Dobeše (1997), který uvedl, že při uzdění uzdou je třeba věnovat velkou pozornost výběru pákového udidla.

Dalším důležitým místem na koňské hlavě je podbradní žlábek, kde se stýkají hrany dolní čelisti a pokud je použito pákové uzdění nebo pelham, měl by zde ležet podbradní řetízek. Toto místo je o něco méně citlivé než jiná spodní část dolní čelisti, protože je pokryto chrupavkou. Ale i tak je toto místo pokryto jen slabou a citlivou kůží a je zde riziko odření. Z toho důvodu je důležitá řádná konstrukce udidla, u kterého by neměl chybět spojovací řemínek, a správné nastavení řetízku. I přes důležitost spojovacího řemínku, ho dnes používá jen mizivé procento jezdců. Řada jezdců se domnívá, že když bude řetízek zapnut volně, poskytne to zvířeti větší pohodlí. To je omyl. Takto volně zapnutý řetízek se posune nahoru mimo podbradní žlábek a bude odírat kosti dolní čelisti a může je vážně poškodit (Edwards, 2000).

Ať už je použit jakýkoliv typ udidla, platí, že členka by měla ležet 2,5 centimetru pod ušima a mělo by být možné vsunout mezi čelo a členku jeden prst (Edwards, 2000).

Nánosník by měl být utážen tak, aby pod něj bylo možné pohodlně vsunout dva prsty (Jokl, 1977).

Důležité je také umístění nánosníku. Hanoverský nánosník by měl ležet asi na šířku dlaně nad horním okrajem nozder. Nízko a příliš pevně zapnutý hanoverský nánosník je pro koně utrpení, jelikož ztěžuje dýchání. Anglický nánosník by měl být zapnut zhruba dva prsty pod jařmovou kostí (Dobeš, 1997).

Podhrdelník by měl být zapnut tak, aby se mezi něj a jícen vešly vodorovně 3 prsty na výšku (Edwards, 2000).

5. Toto je v rozporu s názorem Wilhelma Müselera (1970), který říká, jak už bylo uvedeno dříve, že podhrdelník musí být zapnut tak, aby mezi ním a krkem byl prostor pro plochu dlaně. V případě, že by byl podhrdelník příliš volný, bylo by riziko, že si kůň uzdu nebo uzdečku sundá.

Pomocné otěže

Josef Dobeš (1997) napsal, že u některých koní s nedostatky v tělesné stavbě, nebo dříve nesprávně ježděných, někdy nestačí ani umění jezdce, ani normální postup, a v takovém

případě je nutné použít některé z pomocných otěží. Jakmile se hřbetní a krční svaly koně přetvoří a zesílí, přestaneme pomocné otěže používat. Dále podotkl, že použití různých pomocných otěží bude účinné jen tehdy, když koni poskytneme dostatek času, aby se mohl postupně uvolňovat, což je podmíněno přetvářením strnulého, nebo nesprávně vyvinutého svalstva hlavně hřbetu a krku.

Martingal

5.1 Wilhelm Müseler (1970) popsal martingal (jinak také nazývaný skokovou otěží) jako dvoudílný popruh. Jeden díl tvoří popruh, jehož jeden konec je mezi předními nohama koně připevněn k podbřišníku a druhý konec tvoří dva stejně dlouhé popruhy, každý zakončený kroužkem navlečeným na otěž. Druhý díl martingalu tvoří popruh kolem krku koně. Martingal musí být dostatečně dlouhý, aby byl prověšen i když je kůň na otěži. Pokud kůň pohazuje hlavou, nebo ji nese příliš vysoko, martingal tomu nedokáže úplně zabránit, ale omezí to. Díky tomu jezdec ani v takové situaci neztratí kontrolu nad koněm a zároveň je ochráněn před nebezpečím, že ho kůň hlavou udeří do obličeje.

To je ve shodě s výrokem Josefa Dobeše (1938) a Zdeňka Jokla (1977), kteří napsali, že k výstroji koně můžeme přidat martingal, který je zvláštním druhem pomocné otěže. Účelem martingalu je omezení náhlých pohybů ruky jezdce a přílišné zvedání hlavy koně. Musí však být tak dlouhý, aby nestahoval hlavu koně dolů, nýbrž aby sahal kroužky asi 5cm pod kohoutek. Je-li příliš krátký, ruší koně tím, že omezuje činnost krku a to hlavně při parkurovém skákání během odskoku a doskoku kdy kůň zvedá krk. Je-li správně dlouhý, nemůže nikdy škodit. Nesníží však koni hlavu, ani ho nepřivede na otěž.

Wilhelm Müsler (1970) dále uvádí, že martingal není vhodnou pomůckou pro drezurní ježdění, ale je velmi užitečný pro parkurové skákání, honební ježdění a u silných koní v terénním ježdění.

Používáme-li u uzdečky dvojité otěže, dáváme jej pak na nižší otěže. Při použití pelhemu dáváme martingal na stihlovou otěž zevnitř (Dobeš, 1938).

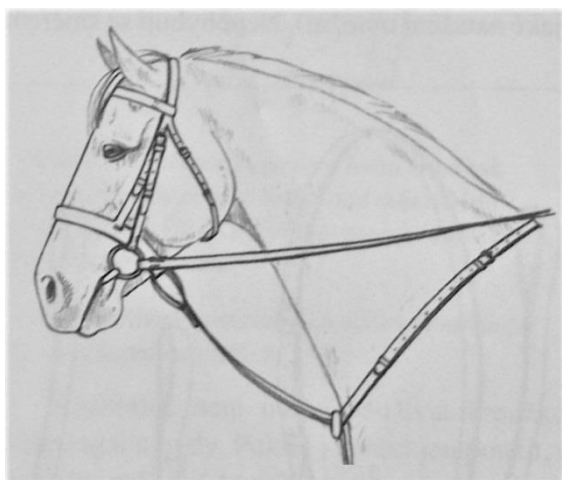
Oproti tomu Edwards (2000) napsal: „Rozhodně není potřeba používat kroužkový martingal u uzdy. Pokud je ale přece jen použit, potom by měl být logicky připevněn k pákovým otěžím, aby podporoval práci na snížení hlavy. Zapnutí do stihlových otěží by totiž bylo v rozporu s účinky uzdění – stihlová otěž má na starost vzpřímení krku, zatímco martingal pomáhá při opačném postupu.“ Čímž se s Dobešem (1938) rozchází.

Před 2. světovou válkou byl používán tzv. prutový martingal. Ten sestával z neohebného prutu spojujícího náprsní řemen se spodní částí nánosníku. Tato pomůcka fixovala hlavu mnohem pevněji, protože se kůň nemohl vymknout nad otěž, ani schovat za otěž (Edwards, 2000).

Modifikací je typ Grainger, který kombinuje martingal s nánosníkem a nátylníkem. Výsledkem je zvýšený tlak na nos. Další modifikací je typ Cheshire, který je na konci rozdvojený a karabinkou zapnutý přímo do kroužků stihla (Edwards, 2000).

Pevný martingal

5.1.1 Pevný martingal (obrázek 37) je nejjednodušší pomocnou otěží. Zapíná se do nánosníku uzdečky, nikdy se nesmí zapnout do kroužků stihla. Nejčastěji se používá u málo nebo špatně příježděných koní, v honebním ježdění a často se využíval při parkuru. Dnes je na parkuru zakázán, stejně jako používání průvlečných otěží. Je vhodný spíše při lonžování (Dobeš, 1997).

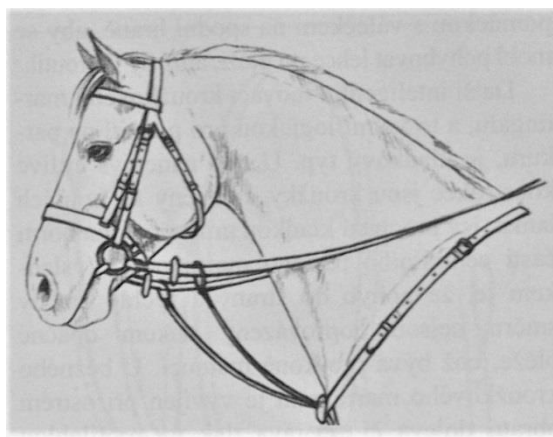

Obrázek 37: Pevný martingal (Edwards, 2000).

5.1.2 Jde o pomůcku, která je z dnešního pohledu trenéry znevažována a odmítána, v minulosti však byla často s citem využívána zkušenými jezdci s cílem přivést koně do rovnováhy. Působení tohoto martingalu je silné více či méně v závislosti na typu nánosníku a v pólu je tento martingal v podstatě povinný (Edwards, 2000).

Martingal s kroužky

Z pevného martingalu se vyvinul martingal s kroužky (obrázek 38). Je-li zapnut se správnou délkou, opravuje spíše nesprávnou činnost ruky, ale neomezuje volnost krku koně. Ve skokovém ježdění se používá téměř všeobecně (Dobeš, 1997).

Obrázek 38: kroužkový martingal (Edwards, 2000).

Velmi důležité je, aby otěže měly ve vzdálenosti 15 – 25 cm od udidla zarážky. Jejich účelem je, aby kroužky martingalu nesklouzly dopředu a nebyly zachyceny za přezky otěže (Edwards, 2000).

Inovací tohoto martingalu, a to velmi logickou pro použití na parkuru, je kladkový typ martingalu. U této nanejvýš citlivé konstrukce jsou kroužky umístěny na koncích lanka, jež prochází kladkou umístěnou na horní části centrálního řemenu martingalu. Výsledkem je, že pohyb do strany a rychlé změny směru nejsou doprovázeny tlakem na opačné otěže, což je pro koně matoucí (Edwards, 2000).

Další modifikací je typ „slintáček“, který se liší tím, že je mezi řemínky vidlice všit kožený díl. Ten citlivě brání tomu, aby se neklidný kůň zachytil hlavou mezi řemínky vidlice (Edwards, 2000).

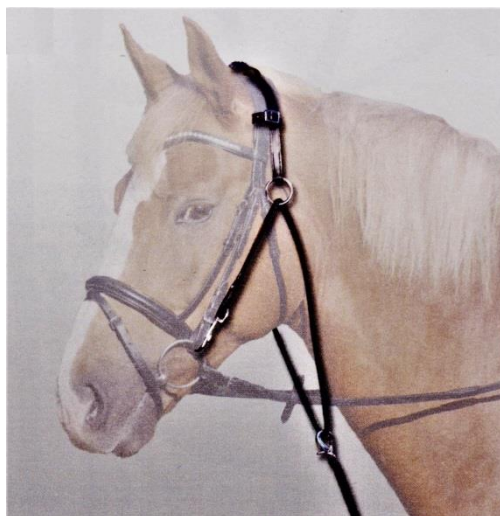
5.2

Chambon

Dobeš (1938) napsal, že u koní, kteří jdou s obráceným krkem a prohnutým hřbetem je možné použít vedle průvlečných otěží také chambon (obrázek 39), a tím dosáhnout snížení hlavy a vyklenutí hřbetu. Tato otěž také nutí koně pracovat se sníženým a prodlouženým krkem tím, že při každém pohybu krku a hlavy nahoru se napíná a uvolňuje se okamžitě po snížení krku a hlavy. Tento způsob velmi působí na vývin krčních a hřbetních svalů.

Toto je ve shodě i s později dosaženými výsledky (Dobeš, 1997), který dále dodává, že svalstvo vyklenutého hřbetu se po delším používání chambonu uvolní, prodlouží a zesílí tak, že je kůň schopen jít s podsazenou zádí a v přirozené rovnováze s dlouhým krkem i bez chambonu. Působení chambonu se tedy velmi podobá působení ruky zkušeného jezdce.

Chambon se skládá z nátylníku, který je zapnut pod běžný nátylník uzdečky, vyvazovací otěže, která vede od podbřišníku mezi předními končetinami, lanka s dvěma karabinkami (Paalman, 1998).

Obrázek 39: Chambon (katalog Waldhausen).

Dobeš dále uvádí, že existuje několik způsobů použití chambonu. V roce 1938 popsal použití této otěže takto: na podbřišník navlékneme smyčku otěže, na nátylník připneme zápinkami nátylník chambonu, do přezek na vidlici zapneme zápinky s provazy a karabinkami. Tyto pak provlékneme kroužky nátylníku a karabinky zapneme do kroužků stihla.

Později (1997) napsal Dobeš, že chambon může být použit i jiným způsobem, tento způsob má v podstatě stejný účinek jako gogue a později ji také Edwards (2000) popsal jako nezávislou pozici gogue. Lanko se provléká opět od podbřišníku kroužky nátylníku. Nezapíná se však do kroužků stihla, ale provlékne se jimi a zapne se opět do podbřišníků. Pokud je tento způsob zapnutí použit s jezdcem, může chambon vést přes kroužky stihla do rukou jezdce, který má i normální otěže. Pokud jezdec normální otěže nemá, jedná se podle Edwardsa o přímou pozici gogue. Další modifikací je zapnutí konce chambonu v potřebné délce do normálních otěží. Výhodou potom je, že má jezdec v rukou jen jednu otěž ale účinek chambonu je omezen.

Vyvazovací otěže

Vyvazovací otěž je pomocná otěž, která nutí koně snížit krk a hlavu, na rozdíl od gogue ale nedovoluje dostatečné posunutí nosu koně dopředu (Dobeš, 1997).

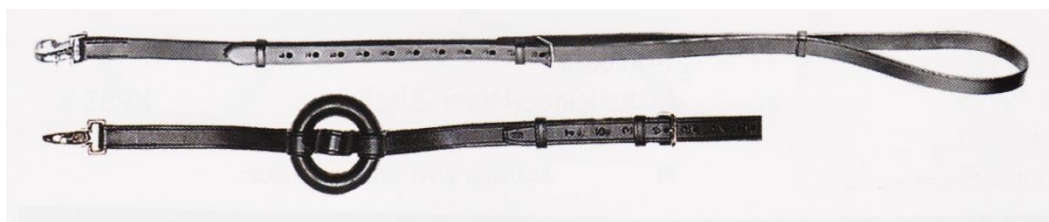
Vyvazovací otěže jsou připnuty z pravé i levé strany, mezi kroužkem udidla a obříšníkem (podbříšníkem) (Müseler, 1970).

Jejich největší využití je ve výcviku mladého koně na lonži. Napomáhají koni nalézt rovnovážnou polohu a kontakt s udidlem. Jejich využití však musí být rozvážené. Je možné je nasadit teprve, až když je kůň naučen pohybovat se kolem trenéra dokola a reagovat na jeho hlasové pobídky. Jejich úkolem však není přimět koně držet krk v určité poloze tím, že, budou příliš krátké. Zezačátku by měli být zapnuty volně a postupně se zkracují. Pokud jsou používány správně, mělo by dojít k požadovanému držení krku při současném mírném prověšení vyvazovacích otěží. Pokud jsou ale utaženy více, je zde riziko, že se kůň bude snažit vyhnout se nepohodlí tím, že se bude schovávat za otěž, nebo půjde hlavou nad otěž a bude mít propadlý hřbet (Edwards, 2000).

Dříve se vyvazovací (vypínací) otěže také doporučovaly pro práci s mladým koněm na lonži, pokud jsme chtěli pracovat zároveň na přilnutí. Na rozdíl od Edwardse (2000) ovšem Dobeš napsal, že nejlepší vypínací otěž je pružná, vybavená gumovým kotoučem ve středu otěže (Dobeš, 1938).

Vyvazovací otěže by měly být použity při výcviku s jezdcem pouze na začátku, dokud jezdec nenajde rovnováhu. V drezurním ježdění by se neměly pod jezdcem používat vůbec (Müseler, 1970).

Vyvazovací otěž je klasicky v provedení ploché kožené otěže s dostatečným rozpětím nastavení, která se jedním koncem připojuje do lícního kroužku a druhým koncem do oka obříšníku. Může být zhotovena také z kulatého tlustého tkaného lanka nebo z nylonu. Nylonová otěž ovšem není příliš vhodná, protože je lehká a nedochází tak k zatížení udidla. V současné době se také často objevují typy vyvazovacích otěží, které jsou vybaveny gumovým kolečkem nebo elastickým proužkem (obrázek 40). Účelem tohoto by mělo být pružné spojení. Ve skutečnosti zde však hrozí nebezpečí, že se kůň bude bránit střídavému povolení a přitažení tím, že se schová za otěž (Edwards, 2000).

Obrázek 40: Vyvazovací otěže (pevné e pružné provedení) (katalog Waldhausen).

Při výcviku mladého koně pod jezdcem, je vhodné použít ihned zpočátku delších vyvazovacích otěží, pokud kůň pod vahou jezdce ustavičně prohýbá hřbet. U mladých koní by se ale měli používat jen v nejnútnejších případech, kdy nepomáhají obvyklé prostředky (Jokl a kol., 1977).

Co se týče nastavení délky vyvazovacích otěží, existují názory, že je vhodné zapnout vnitřní otěž o díрку kratší. Edward ovšem uvádí, že to není vhodné, jelikož to koně vede k tomu, aby se opíral o vnitřní kratší otěž. V jiném případě může dojít k přílišnému ohnutí dovnitř, když se kůň snaží vyhnout tlaku na vnitřní koutek. V obou případech dojde k tomu, že váha koně spočívá na vnitřní pleci a dojde k vybočení zádě ven. Zadní končetiny pak nedokračují do stop předních končetin. Pokud jsou vyvazovací otěže nastaveny na správnou délku a obě stejně, poskytují stále dost prostoru pro potřebné ohnutí koně po kruhu (Edwards, 2000).

Oproti tomu, Dobeš (1977) uvádí, že vyvazovací otěž má být pružná a napnutá tak aby vnitřní otěž byla o 5-7 cm kratší.

Jokl (1977) i Záliš (2013) se shodují na tom, že i bez pomocných otěží dosáhneme správného přiježdění koně a to za pomoci pohotovité ruky, správných pobídek holení, a sedem.

5.4

Průvlečné otěže

Norbert Záliš (2013) uvádí, že vynález průvlečné otěže je připisován Williamu Cavendishovi, vévodovi z Newcastleu (1592 - 1676), a sám s jejím použitím moc nesouhlasí.

William Cavendish, vévoda z Newcastleu je považován za jediného mistra klasického jezdeckví v Anglii a byl uznáván samotným Guériniérem. Newcasteleská průvlečka, kterou vynalez, nahradila původní tzv. falešnou otěž. Tato otěž byla připevněna k podbřišníku a skrz kroužky na obnosku vedena do ruky jezdce. Ve stejné době se objevovalo náčiní přichycené nad udítkem páky. Jednalo se předchůdce stihlového udidla u uzdy. V jiných případech se otěž zapínala do horního oka páky a šlo tedy o obdobu pelhamu. Pákové udidlo si udrželo své místo v žebříčku používání až do přelomu 19. a 20. století (Edwards, 2000).

Wilhelm Müseler (1970) popisuje průvlečné otěže jako dva 2,75 m dlouhé popruhy. Jeden konec je připevněn k podbřišníku mezi předníma nohama koně, nebo k sedlu ve výšce kolen jezdce. Odtud vedou oba díly zevnitř ven skrz kroužky udidla a do rukou jezdce. Hrubší

strana popruhu musí být v první polovině natočena směrem ke koni, aby hladká strana mohla lépe klouzat skrz kroužek udidla, aniž by způsobovala nadměrné tření.

Průvlečných otěží se někdy používá u koní, kteří jdou s vysokou hlavou a jež je těžko přivést na otěž. Je to prostředek vyžadující naprosto nezávislou ruku jezdce, zvláště použijeli se při skákání. Méně zkušeným jezdcům není v žádném případě pro skákání doporučitelný (Dobeš, 1938).

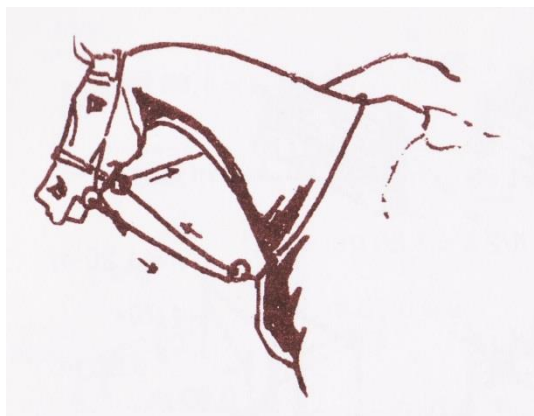
Heuschmann (2012) dokonce napsal, že průvlečné otěže jsou výprodej jezdeckého umění a měli by být zakázány úplně. Problém podle něj tkví v jejich mechanismu působení, kdy už z podstaty působí směrem dozadu a neshodují se tedy se zásadami správného tréninku.

Účelem těchto otěží je pomoci se zkrácením a zakulacením rámce koně. Pomocná otěž by měla být o 5 cm kratší než otěž normální. Když pobízející pomůcky přimějí koně vykročit proti ruce, udidlo začne působit na dáseň a normální otěž začne plnit svoji kontrolní roli. Pokud se kůň snaží vymknout z rámce, nastoupí pomocná otěž. Pokud má jezdec cit, tak kůň, který zdaleka není hloupý, rychle zjistí, že přijetím normální otěže se zbaví nepohodlí. Ideálem ale je, aby otěž dosáhla výsledku formou „návrhu“ - a nikdy ne silou (Edwards, 2000).

Toto je ve shodě s tvrzením Wilhelma Müselera (1970), který tvrdí, že průvlečné otěže by měl použít pouze zkušený jezdec, který má dostatečný cit pro to, aby poznal, že kůň jde správně na pomůckách. Tedy takový jezdec, který je schopen koně dostatečně vytlačit dopředu na otěž. V opačném případě je velké nebezpečí, že nezkušený jezdec nadměrně přitáhne průvlečky a přitáhne tak hubu koně blíž k hrudníku. S tím souvisí další nebezpečí průvlečných otěží a to takové, že k přiuždění dojde pouze vlivem ruky, aniž by byl kůň veden zezadu dopředu, tj. bez shromáždění. Důležité je také, že průvlečné otěže mají působit vždy jen dočasně, jinak hrozí, že kůň ztuhne v krku, šíjí i v dolní čelisti. Pokud by jezdec používal dlouhodobě průvlečné otěže pro přivedení koně do určité pozice, nebo držení těla, nelze hovořit o rozumné drezuře. Takové počínání zcela určitě povede k pozdějšímu odporu. Na závěr kapitoly o průvlečných otěžích Müseler dodává, že pokud jezdec neuspěje s touto pomocnou otěží po pár minutách práce, je zřejmé, že zatím není schopný průvlečné otěže správně používat a měl by se jím prozatím vyhnout, jelikož potíže by se jen stupňovaly.

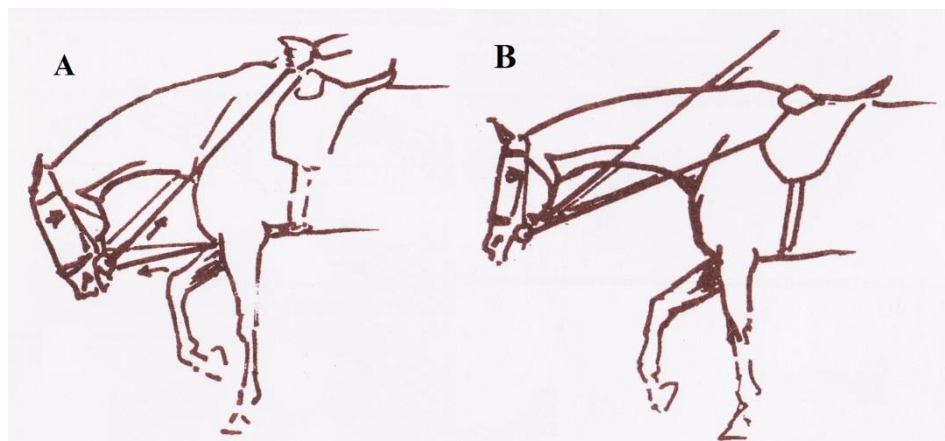
Nejstarší pomocnou otěží je jednoduchá průvlečná otěž (obrázek 41). Zapíná se do levého kroužku stihla a kroužkem poprsníku se protahuje do druhého kroužku stihla, odkud

vede do ruky jezdce. Kromě toho má uzdečka i normální otěže. Jednoduchou průvlečnou otěž můžeme použít zejména u křivého koně se sklony k jednostrannému přilnutí. Účinek jednostranné průvlečné otěže je podobný účinku dvojité průvlečné otěže. Průvlečné otěže jsou zhotoveny buď ze slabšího popruhu, nebo z kůže (Dobeš, 1997).

Obrázek 41: Jednoduchá průvlečná otěž (Dobeš, 1997).

U dvojité průvlečné otěže jsou využívány dva způsoby použití (obrázek 42). Použití boční průvlečné otěže bylo běžné ve slavných dobách klasického jezdeckví. Otěž vychází zpod sedlové dečky, nebo z místa těsně pod ní a vrací se přes lícní kroužky zpět k ruce jezdce. Druhým způsobem použití je spodní průvlečná otěž, která je uchycena na spodní části podbřišníku a prochází mezi předními končetinami koně (Edwards, 2000).

Obrázek 42: Průvlečná otěž (A - spodní, B - boční) (Dobeš, 1997).

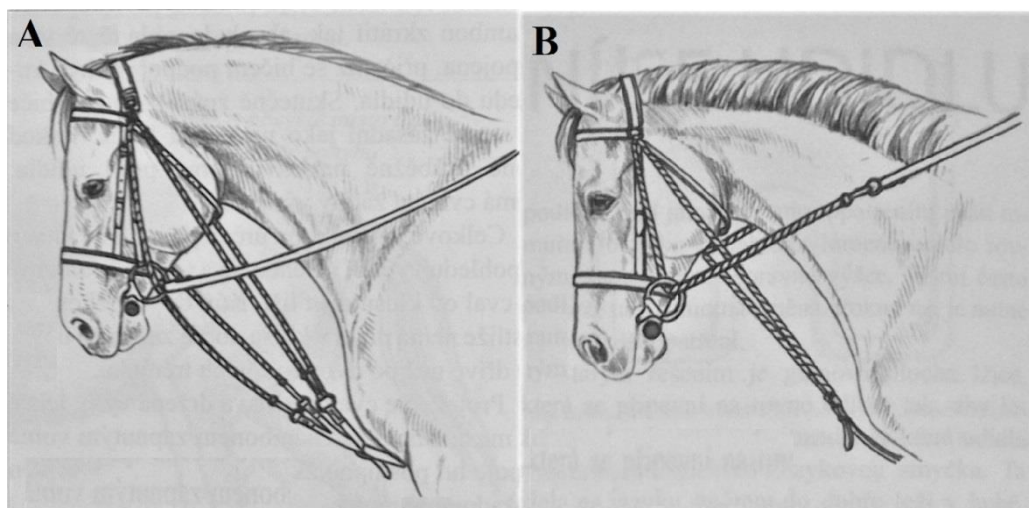
Určitou modifikací průvlečné otěže, která se používala v 19. století ve vojenských jezdeckých školách, je otěž typu Schief. V tomto případě vede otěž od udidla do ruky jezdce skrz kroužek ve středu poprsního řemene (Edwards, 2000).

Gogue

5.5 Edwards (2000) napsal, že i když má gogue hodně společného s chambonem, zdaleka není jen jeho vylepšenou verzí. Může být použit v průběhu celého tréninku, při lonžování i skákání. Základem gogue je rozpoznání tří hlavních bodů odporu u koně netrénovaného, nebo špatně trénovaného. Jde o zátylek, hubu a napojení krku k trupu. Cílem této pomocné otěže je překonání ztuhlosti v těchto třech místech. Vymezuje trojúhelník od hrudi směrem ke kroužkům nátylníku, přes kroužky stihla a zpět ke hrudníku. V tomto trojúhelníku se kůň postupně učí nést pohodlně hlavu ve snížené pozici.

Paalman (1998) uvádí, že gogue by nikdy neměl být použit ve výcviku mladého koně a měl by být použit až od určitého stupně výcviku, kdy kůň již má vyvinuté svalstvo krku a hřbetu.

Gogue můžeme zapnout dvěma způsoby. První způsob, tzv. nezávislá gogue (obrázek 43-A), je podobný chambonu s tím rozdílem, že lanko je delší a nezapíná se do kroužku udidla, ale pouze se jím provlíkne a zapne se do vyvazovací otěže tak, že tvoří trojúhelník. Nezávislá gogue může být použita při lonžování nebo pod jezdcem. Druhým způsobem je tzv. přímá gogue (obrázek 43-B). V tomto případě se konce lanka nepřipevňují zpět na vyvazovací otěž, ale prostřednictvím otěže vedou do rukou jezdce. Vedle této otěže má jezdec ještě běžnou otěž, která je zapnutá do kroužku udidla. Otěže fungují nezávisle na sebe (Paalman, 1998).

Obrázek 43: Gogue (A- nezávislá pozice, B- přímá pozice) (Edwards, 2000).

Závěr

Udidla a uzdění se vyvíjí již déle než 4 000 let. V současné době se objevují časté, zdánlivě nové druhy uzdění a typy udidel. Ve skutečnosti se ovšem nejedná o nové typy ale pouze o obměny původního uzdění. Tyto obměny bývají také často překombinované a poněkud se u nich ztrácí hlavní principy působení na koně. Dalším nelichotivým ryse dnešní doby je ten, že mnoho jezdců upřednostní moderní, značkové a často předražené vybavení před tím tradičním, které ovšem třeba již není tak moderní. Tomu by se měl vzdělaný jezdec vyhnout.

Cílem této práce bylo popsat vývoj a různé druhy uzdění a udidel. Dále si tato práce kladla za cíl zhodnotit vhodnost použití jednotlivé druhy uzdění a udidel v závislosti na stupeň výcviku koně i jezdce. Téměř samozřejmým cílem práce, bylo seznámit čtenáře s méně známými druhy uzdění a udidel. Tyto cíle byly splněny a i já osobně jsem se, během tvorby této bakalářské práce, dozvěděla mnoho nových a důležitých informací.

Na závěr této práce bych ráda připomněla, že uzdění je skutečně velmi důležitá součást výstroje koně. Chybná volba uzdění a udidla může mít velký vliv na jezditelnost koně, stejně tak špatně konstruované nebo poškozené udidlo může působit bolest nebo nepohodlí. Odpovědnost při volbě udidla a uzdění je na každém jezdcí a majiteli koně a z toho důvodu by se měl každý touto problematikou zabývat.

Literatura

- Bílek, F., a kol., 1955. Speciální zootechnika: díl druhý: chov koní. Státní zemědělské nakladatelství, s 849
- 7. • Brookesmith, P., 2006. Péče o koně-základní dovednosti a profesionální tipy, Svojtka & Co, s 192, ISBN 80-7352-078-8
- Carey, C., Moriarty, S., H., Brennan, R., 2016. A study of the effect of bitted and bitless bridles on the therapeutic riding horse. *Journal of Veterinary Behavior*. 15. 78-95.
- Casey, V., McGreevy, P., D., O'Muiris, E., Doherty, O., 2013. A preliminary report on estimating the pressures exerted by a crank noseband in the horse. *Journal of Veterinary Behavior*. 8. 479-484.
- Cook, W., R., Mills, D., S., 2009. Preliminary study of jointed snaffle vs. crossunder bitless bridles: Quantified comparison of behaviour in four horses. *Equine veterinary journal*. 41. 827-830.
- Crabtree, P., J.; Campana, D., V., Ryan, K., 1989. Early animal domestication and its cultural context. *UPenn Museum of Archaeology*, s 139, ISBN 0-924171-96-0.
- Dobeš, J., 1997. *Jízda na koni, Cesty*, s 200, ISBN 80-7181-169-6
- Dobeš, J., 1938. *Terénní a skokové ježdění*, B. Turek, s 301
- Doherty, O., Casey, V., McGreevy, P., Arkins, S., 2017. Noseband use in equestrian sports - An international study. *PLoS ONE* 12. doi:10.1371/journal.pone.0169060
- Dyson, S., Berger, J., Elis, A., D., Mullard, J., 2018. Development of an ethogram for a pain scoring system in ridden horses and its application to determine the presence of musculoskeletal pain. *Journal of Veterinary Behavior*. 23. 47-57.
- Edwards, H., E., 2008. *Vše o udidlech a uždění*, Fr. Lomský-Cavalier Publishing, s 182, ISBN 978-80-254-2061-4

- Heuschmann, G., 2012. Kdyby koně mohli křičet, Brázda, s 134, ISBN 978-80-209-0391-4
- Jokl, Z. a kol., 1977. Jezdectví a dostihový sport, SZN, s 338
- Micklem, W., 2015. The Micklem bridle. (Získáno ze soukromé emailové komunikace)
- Müseler, W., 1970. Reitlehre, Paul Parey, s 179
- Paalman, A., 1998. Skokové ježdění, Brázda, s 352, ISBN 80-209-0348-8
- Záliš, N., 2013. Hovory o drezuře, Vydavatelství a nakladatelství CIN, s 75, ISBN 978-80-905504-3-8